

Reflexie slovenských diplomatov

Ingrid Brocková

Transatlantická ekonomická integrácia

Partnerstvo alebo rivalita USA a Európy?

Štúdie k medzinárodným otázkam B 03

VÝSKUMNÉ CENTRUM SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU
RESEARCH CENTER OF THE SLOVAK FOREIGN POLICY ASSOCIATION

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku vzniklo v septembri 1995 ako integrálna súčasť Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Jeho hlavnými cieľmi sú:

- Poskytovať kvalitné, nezávislé a nestranné analýzy kľúčových medzinárodných otázok a zahraničnej politiky Slovenskej republiky
- Prispieť k skvalitneniu odbornej diskusie o medzinárodných vzťahoch a zahraničnej politike Slovenskej republiky
- Podnietiť širší záujem slovenskej verejnosti o dianie vo svete, hlbšie pochopenie významu zahraničnej politiky a jej prepojenia s domácou politikou
- Vytvárať priaznivé prostredie pre rast novej generácie slovenských odborníkov v oblasti zahraničnej politiky a medzinárodných vzťahov
- Podieľať sa v spolupráci s partnerskými pracoviskami v zahraničí na výskumných projektoch dotýkajúcich sa spoločných záujmov.

Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku

Slovak Foreign Policy Association

Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA) bola založená v máji 1993 ako otvorené nestranné diskusné fórum o medzinárodných otázkach a zahraničnej politike Slovenskej republiky. Jej hlavným cieľom je poskytovať priestor pre otvorenú výmenu názorov o zahraničnej politike. SFPA je občianske združenie otvorené všetkým záujemcom, ktorí súhlasia s jeho základnými cieľmi. Pre svojich členov organizuje prednášky významných predstaviteľov súčasného diania, pravidelné týždenné diskusie o zahraničnej politike, konferencie, semináre a diskusné okrúhle stoly k aktuálnym témam. Spoločnosť hrá významnú úlohu v prehlbovaní vzťahov Slovenska so zahraničím.

Správna rada SFPA

Dominik Bartosiewicz, Pavol Demeš, Pavol Erben, Ján Figel', Ivan Hubáč, Rudolf Chmel, Eduard Kukan, Juraj Stern (predseda), László Szigeti, Peter Weiss, Magda Vášáryová, Miroslav Wlachovský

Výskumné centrum SFPA

Riaditeľ: Alexander Duleba

Zástupca riaditeľa: Pavol Lukáč

Výskumní pracovníci: Vladimír Bičík, Anton Marcinčin, Ivo Samson

Edičná rada

Vladimír Bilčík, Alexander Duleba, Peter Kerlík, Vladimír Kmec, Pavol Lukáč, Grigorij Mesežnikov, Ivo Samson, Štefan Šebesta

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku
Panenska 33, 811 03 Bratislava; Tel.: (421) 7 5443 3151, Fax: (421) 7 5443 3161
Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov; Tel./Fax: (421) 91 7723 245
www.sfpa.sk

Ingrid Brocková

**TRANSATLANTICKÁ EKONOMICKÁ
INTEGRÁCIA**

Partnerstvo alebo rivalita USA a Európy?

VÝSKUMNÉ CENTRUM SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI
PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU
RESEARCH CENTER OF THE SLOVAK FOREIGN POLICY ASSOCIATION

Táto publikácia vyšla s láskavou podporou Ford Foundation

(c) Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 2000

Odborní lektori: Vladimír Bilčík, B.A., M.Phil, Ing. Juraj Nociar, CSc.

Jazyková úprava: Eva Fraňová

ISBN 80-89041-02-7

Dovoľte mi poďakovať sa predovšetkým ministrovi zahraničných vecí Slovenskej republiky *Eduardovi Kukanovi*, veľvyslankyni Slovenskej republiky v Poľskej republike *Magde Vášáryovej* a *Pavlovi Lukáèovi*, pracovníkovi Výskumného centra Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku za vytvorenie možnosti túto publikáciu spracovať.

Zároveň mi dovoľte venovať tieto moje reflexie profesionálneho života vo Washingtone mojim priateľom *Jánovi Orlovskému*, *Arturovi Harazimovi* a zároveň všetkým, vďaka ktorým mi zostanú spomienky na roky tam strávené navždy v srdci a pamäti.

OBSAH

Úvod	7
1. Postavenie EÚ a USA v globálnej ekonomike	10
2. Partnerstvo EÚ a USA - Nová transatlantická agenda	15
3. Nové výzvy v transatlantických hospodárskych vzťahoch - rivalita EÚ a USA?	20
3.1. Zavedenie jednotnej európskej meny	21
3.2. Obchodná politika EÚ a USA	24
3.3. Stredná a východná Európa v transatlantických vzťahoch	29
4. Hospodárske vzťahy SR - USA	36
5. Východiská pre zahraničnú politiku SR	50
Záver	53

Použité skratky

BCIU	Obchodná rada medzinárodného porozumenia
CAS	Ekonomická stratégia pre členskú krajinu Svetovej banky
CEEBIC	Obchodné centrum pre krajiny regiónu Strednej a východnej Európy
CEFTA	Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode
CEM	Ekonomické memorandum pre členskú krajinu Svetovej banky
CIME	Výbor OECD pre medzinárodné investície a nadnárodné spoločnosti
CMIT	Výbor OECD pre kapitálové pohyby a neviditeľné transakcie
ČR	Česká republika
EBRD	Európska banka pre obnovu a rozvoj
ECB	Európska centrálna banka
EFSAL	Pôžička Svetovej banky na reštrukt. bankového a podnik. sektora
EI	Európsky inštitút
EK	Európska komisia
EMU	Ekonomická a hospodárska únia
EÚ	Európska únia
FDI	Priame zahraničné investície
GDP	Hrubý domáci produkt
GSP	Všeobecný systém preferencií
G7	Skupina 7
ILO	Medzinárodná organizácia práce
MMF	Medzinárodný menový fond
MR	Maďarská republika
MRA	Dohoda o vzájomnom uznávaní testov a certifikátov
MZV USA	Ministerstvo zahraničných vecí USA
NATO	Severoatlantická aliancia
NTA	Nová transatlantická agenda
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OPIC	Medzinárodná korporácia súkromných investícií
OSN	Organizácia spojených národov
PR	Poľská republika
SR	Slovenská republika
SVE	Stredná a východná Európa
TABD	Transatlantický obchodný dialóg
TEP	Transatlantické ekonomické partnerstvo
TIES	Transatlantický internetový servis výmeny informácií
USA	Spojené štáty americké
US AID	Americká agentúra pre medzinárodný rozvoj
USD	Americký dolár
V4	Višegrádska spolupráca
WTO	Svetová obchodná organizácia

Úvod

Hospodárska expanzia v Spojených štátoch amerických (USA) pokračuje už ôsmy rok. Hospodárstvo má plnú zamestnanosť. Inflácia je prakticky nulová (jej nízka úroveň sa udržuje vďaka rastúcemu trendu produktivity práce vyvolanej technologickými inováciami) a konkurencieschopnosť amerických podnikov je veľmi vysoká. Federálny rozpočet je v pluse (123 mld USD prebytok koncom fiškálneho roka 1999, najvyšší v americkej histórii). Kredit za úspešnú politiku dostáva podľa prieskumov americká centrálna banka, nie politika federálnej vlády. Naďalej pretrvávajúci problémom USA je rastúci deficit bežného účtu (cca 320 mld USD v roku 1999), spôsobený politikou nevybalancovanosti medzi súkromnými úsporami a investíciami. S jeho narastaním vzrastajú obavy, že medzinárodný apetít po USD bude skoro vyčerpaný, ponechajúc USA s oslabenou menou v neschopnosti si deficit financovať.

Najväčším hospodárskym partnerom - najväčším investičným partnerom, druhým najväčším obchodným partnerom USA - je v súčasnosti Európska únia (EÚ). Ich hospodárske vzťahy napomáhajú vytváraniu takmer 6 mil pracovných miest na oboch stranách Atlantiku. Predstavujú takmer 50%-ný podiel svetového obchodu, vyjadreného kvantitatívne výškou 2 triliónov USD v obchode tovarov a služieb. Transatlantický tok obchodu a investícií predstavuje cca 1 mld USD denne. Svojim partnerstvom USA a EÚ môžu presadzovať svoje ciele a záujmy vo svete efektívnejšie.

Sám prezident Clinton (a jeho administratíva) budú označené históriou ako *Mr. Europe*¹. Zatiaľčo prezident Bush je oprávnené vlastníkom kreditu za dôležitú iniciatívu smerom k EÚ, konkrétne podpísanie tzv. Transatlantickej deklarácie (1990), Clinton realizoval bezprecedentné kroky na umiestnenie Európy na eminentné miesto v prioritách americkej zahraničnej politiky (od iniciovania Novej Transatlantickej agendy cez Transatlantický obchodný dialóg, rozšírenie Severoatlantickej aliancie). Prezident Clinton a jeho európski partneri úspešne zvládli úlohu v nanovo usporiadanom svete po skončení Studenej vojny a zadefinovali transatlantické vzťahy.

Upriamenie pozornosti USA na Európu má dva principiálne dôvody: globalizácia a možnosti pre rozšírenie Severoatlantickej aliancie (NATO) a EÚ o krajiny Strednej a východnej Európy (SVE). Vďaka novým technológiám, komunikačným technikám, obchodu a investíciám, globalizácia nielen integruje hospodárstva USA a Európy na

¹ Peter S. Rashish: "Globalization and Enlargement Have Made Europe Number One in U.S. Eyes", Listy SFPA, september 2000

vysoký stupeň, ale zároveň zblízuje ich spoločnosti, hodnotový systém, a ich obyvateľstvo v novej forme. Nakoniec, USA a Európa si boli vždy blízke, globalizácia len umocnila túto skutočnosť, hoci možno aj na úkor vzťahov USA s inými regiónmi sveta. Pochopiteľne globalizácia vnáša do vzájomných vzťahov i nové výzvy a pnutia, ktoré sú hlavne v hospodárskej oblasti mnohokrát neúmerne medializované. V súvislosti s obchodnými spormi, európsky komisár Pascal Lamy apeloval v zmysle: *“Akokoľvek sú seriózne naše problémy, musíme pouíva vo vzájomnej komunikácii telefóny, nie megafóny”*.

Druhým aspektom prioritného miesta Európy v americkej zahraničnej politike je proces rozširovania EÚ a NATO. Tie sú hlavnými dôvodmi súčasnej fascinácie Ameriky Európou. Amerika pozorne sleduje, či v prípade EÚ bude *politika „kráèania a uvania uvaèky zároveň”* (*walking and chewing gum at the same time*)² úspešná. Požičajúc si slovník často používaný v súvislosti s EÚ, transatlantické vzťahy nie sú len “prehĺbením” prostredníctvom globalizácie, ale sú taktiež “rozšírením” o krajiny, ktoré ešte nedávno boli súčasťou „toho druhého“ bloku.

Zároveň s rozširujúcou sa EÚ, rastie aj záujem USA o ňu. I napriek tomu, že *„CNN nepozná termín *acquis communautaire*”,* vzťahy EÚ a USA získali po nástupe nového prezidenta Európskej komisie Romana Prodiho novú dynamiku. Záujem je daný vytváraním nových atraktívnych možností pre americký biznis v Strednej Európe a zároveň tým, že krajiny tohto regiónu sa môžu stať partnermi pre USA v bezpečnostnej politike, ako to už dokázali v prvom kole rozšírenia NATO a svojou aktívnou pomocou v kosovskom konflikte. Krajiny regiónu SVE prinášajú do transatlantických vzťahov nový dynamizmus. Nezávisle na novom prezidentovi USA, tento trend bude zachovaný pravdepodobne aj v budúcom období. Pokiaľ si však bude chcieť Európa zachovať v rámci priorit americkej zahraničnej politiky vedúce postavenie, bude musieť pokračovať v ďalšej reforme ekonomík, v konsolidácii demokracie a najmä v spolupodieľaní sa na rizikách súvisiacich s bezpečnosťou transatlantického priestoru.

Od posledných parlamentných volieb v Slovenskej republike (SR) v roku 1998 nastal výrazný posun v dynamike vzájomných slovensko-amerických hospodárskych vzťahov, čo je veľmi špecificky premietnuté do ich jednotlivých dimenzií - asistencia U.S. administratívy pri makroekonomickej stabilizácii a mikroekonomickej reštrukturalizácii hospodárstva SR v úzkej spolupráci s Medzinárodným menovým fondom (MMF) a Svetovou bankou s cieľom vytvorenia podmienok pre dlhodobý udržateľný hospodársky rast; v preukazovanej podpore USA v prístupovom procese SR do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) a EÚ; do zvýšeného záujmu amerických investícií vstúpiť do ekonomiky SR.

² Strobe Talbott, MZV USA na konferencii: "EU Enlargement: An American Perspective", Washington, 12.3.1998

Cieľom tejto práce bolo načrtnúť výzvy transatlantických vzťahov, vzťahov USA a EÚ: ich postavenia vo svetovom hospodárstve; popísanie ich partnerstva zastrešeného tzv. Novou transatlantickou agendou a venovanie pozornosti aj ich existujúcim problémom. Dnes už nesporne svojim prístupovým procesom do EÚ do transatlantického priestoru smeruje i celý región Strednej a východnej Európy (SVE), vrátane Slovenskej republiky. Tretiu kapitolu som z tohto dôvodu venovala pohľadu U.S. administratívy na proces rozširovania EÚ a vnímanie regiónu SVE z USA či už prostredníctvom CEFTA, tzv. Luxemburskej alebo Helsinskej skupiny kandidátskych krajín, nových členských krajín NATO alebo formou zoskupenia Višegrádskej štvorky. Bilaterálne vzťahy USA a Slovenska sa zintenzívnili hlavne po posledných parlamentných voľbách v SR po novembri 1998. Ich hospodárska dimenzia je analyzovaná v štvrtej kapitole, ktorá vyúsťuje do východísk a určitých doporučení pre slovenskú ekonomickú zahraničnú politiku v najbližšom období.

1. Postavenie EÚ a USA v globálnej ekonomike

“Starý a Nový Svet” sú navzájom prepojené množstvom unikátnych historických, kultúrnych a hospodárskych väzieb. Vzťahy s Európou boli a stále sú jedným zo základných kameňov hospodárskej a zahraničnej politiky USA. EÚ dnes vďaka Spojeným štátom nielen za svoju povojnovú obnovu a hospodársky rast, ale aj bezpečnosť, ktorú jej poskytovala prítomnosť amerických vojsk.

Povýšenie vzťahov na vyššiu kvalitatívnu úroveň priniesol koniec Studenej vojny, ktorý znižuje dôležitosť (a nevyhnutnosť) americkej vojenskej prítomnosti v Európe a tým potláča prioritu bezpečnostného aspektu vzájomných vzťahov, ktorá častokrát dovolila znížiť dôležitosť alebo pomohla vyriešiť hospodárske konflikty v záujme boja proti “východnému bloku komunistických krajín”.

Prehodnocovaním priorít po skončení Studenej vojny, jedna vec sa nezmenila takmer vôbec: “hospodárske vzťahy medzi Európou a USA zostávajú najdôležitejšími v svetovom hospodárstve a podnikateľská komunita si to dostatočne dobre uvedomuje. A takisto Európska komisia a americká vláda”³.

Vstup do nového tisícročia sa nesie v znamení viacerých tendencií. Z hľadiska ekonomického i politického, USA privítali rok 2000 v priaznivej hospodárskej situácii (úspešne sa podarilo eliminovať dlhopretrvávajúci deficit federálneho rozpočtu, dosiahnuť nízku infláciu a nezamestnanosť ai.). Americké hospodárske vedenie sa zaoberá otázkami ako je udržanie rastu, ale zároveň i eventualitou možnej recesie, jej hĺbkou, následkami v sociálnej a vzdelanostnej sfére.

Z hľadiska svetových relácií, očakáva sa zachovanie vedúcej úlohy USA. To sa potvrdzuje prístupom USA k riešeniu globálnych problémov či už bezpečnostného (Kosovo, Blízky východ, Severné Írsko) alebo ekonomického charakteru (Ruská federácia, vývoj v ázijských ekonomikách, situácia v Latinskej Amerike). USA sú v súčasnosti katalyzátorom urýchľujúcim promptné riešenie vzniknutých situácií, hľadajúc partnerstvo a podporu v iných krajinách, regionálnych zoskupeniach, prípadne medzinárodných organizáciách typu Organizácie spojených národov (OSN), Svetovej obchodnej organizácie (WTO), OECD. Ich silným vyrovnaným partnerom sa za posledné roky stáva čoraz viac EÚ, ktorej rastúci potenciál jej zjednotením a prehlbovaním USA s mimoriadnou pozornosťou monitorujú.

³ "Nourishing Atlantic Ties", Journal of Commerce, November 9th, 1999

Čo bude dominantné v treťom tisícročí? Posledné tisícročie sa nieslo v znamení porážky socializmu, potvrdzovaním kapitalizmu ako jedinej správnej cesty k dosiahnutiu prosperity a slobody. Model, ktorý sa stal prakticky univerzálnym, bol úspešným na Západe a preto sa aplikoval na celom svete. Pozostáva z voľného trhu, zastrešovaný je demokratickým štátnym zriadením, zaručujúcim určité sociálne garancie. Ako ale čeliť novým globálnym výzvam v nových podmienkach, ako zabezpečiť bezpečnosť a stabilitu? Ako úspešne prejsť do tretieho tisícročia? Nedá mi, aby som neapelovala na známy slogan Clintonovej volebnej kampane: „*It is the economy, stupid*“. Ekonomické kruhy, vďaka pomerne dlho udržateľnej dobrej situácii USA, rozvíjajú *teóriu tzv. tretej cesty*, ktorá sa stáva čoraz diskutovanejšou i v praktických politikách jednotlivých vlád (USA, Nemecko, Veľká Británia). Bude nahradená tradičná liberálna a sociálno-demokratická doktrína ľavice a doktrína ideí voľného trhu pravyce novým druhom politiky? Je tretia cesta reklamným sloganom alebo reálnym úmyslom? Predstavuje seriózný úmysel kreovania nových foriem progresívnej politiky alebo je kapituláciou politiky Reagana a Thatcherovej, prípadne volebný slogan Clintona a Blaira? Všetky diskusie hľadajú odpovede na sériu otázok typu: ako demokratické vlády môžu ovplyvňovať globálnu ekonomiku, ktorá ignoruje národné hranice a pravidlá; ako sa vyrovnáť s nerovnováhami, ktoré produkuje súčasný kapitalizmus; aká je úloha jednotlivca v čoraz kompetitívnejšom prostredí; ako reformovať sociálne systémy vytvorené pred šiestimi dekadami; ako vybalancovať dynamiku trhu s právami a postavením rodiny v spoločnosti, v lokálnych komunitách. Tretia cesta, príslub do ďalšieho tisícročia, je chápaná ako: fiškálna disciplína, expandovanie trhu do celého sveta, investície do ľudských zdrojov.

USA sa za posledné roky posunuli vo vývoji najďalej smerom k typu spoločnosti, ktorý môže byť rôznym spôsobom zadefinovaný - *modernému kapitalizmu, kapitalizmu s ľudskou tvárou, informačnej spoločnosti*. Je charakterizovaný silnou komputerizáciou, zaručujúcou podstatne menšiu zraniteľnosť hospodárstva príchodom krízy. Dominujúca časť pracovnej sily je zamestnaná v sektore služieb, eliminujúcom fyzickú prácu a uľahčujúcom mobilitu pracovnej sily (čo sa vníma ako nesmierna prekážka v prekonávaní európskych problémov).

Amerika pochopila a aplikovala medzi prvými princípy: hlavnou úlohou vlády je vytváranie makroekonomickej stability, tvorba efektívnej daňovej a sociálnej politiky podporujúcej nezávislosť, nie závislosť; skvalitňovanie vzdelanostného systému a pracovnej infraštruktúry; podpora súčinnosti vládneho a privátneho sektora. Kritickým elementom je vzdelanie pre schopnosť obstať v medzinárodnej konkurencii a pre vývoj spoločnosti do budúcnosti. Signifikantné investície hodľajú USA smerovať do radikálnej školskej reformy.⁴

V prípade spomalenia hospodárskeho rastu v USA⁵, sú identifikovateľné tri kanály, ktorými pokles môže ovplyvniť vývoj v ostatných ekonomikách⁶: obchod, výmenný kurz a kapitálové toky. Po celý čas rastu amerického hospodárstva, rástol aj import do USA - v priemere 12% ročne, čo je dvakrát rýchlejšie ako celkový rast svetového obchodu. Ten sa stal vlastne kľúčovým zdrojom rastu pre EÚ a Áziu. V prípade, že sa rast hospodárstva USA spomalí, prejaví sa to razantnejšie v poklese importu než v poklese hrubého domáceho produktu (GDP). Postihnuté budú tie ekonomiky, ktoré sú najviac závislé od ekonomiky USA - Kanada, Mexiko (ich export do USA predstavuje cca 4/5 ich celkového exportu; čo predstavuje cca 33% a 21% ich GDP). Niekoľko ázijských ekonomík ako napr. Malajzia, Filipíny a Tajland exportujú do USA takmer 10% svojho GDP. Naopak, napr. export Japonska a EÚ do USA predstavuje len 3% ich GDP, čo by v prípade krízy skutočne malo malý vplyv na tieto hospodárstva. V prípade napr. Nemecka - v poslednom roku vzrástol export do USA cca o 10%. Ak bude export v budúcom roku nulový v dôsledku spomalenia americkej ekonomiky, rast nemeckého GDP by bol ovplyvnený len 0.3 percentuálneho bodu.

Druhým kanálom komunikácie nezdravej americkej ekonomiky je výmenný kurz, t.j. oslabenie USD. Dokonca aj malý pokles môže viesť k silnejšiemu euro a jenu. To by malo za následok ďalší pokles exportu z Japonska a EÚ, ktorý by už aj tak bol negatívne ovplyvnený poklesom rastu amerického dopytu. Silnejší jen nemusí byť to najvhodnejšie riešenie pre zraniteľnú japonskú ekonomiku, naopak môže pomôcť zvýšiť konkurencieschopnosť ostatných ázijských ekonomík.

Tretím kanálom je kapitálový trh. V súčasnosti to vyzerá tak, že kapitálový trh je pod kontrolou. Dokonca je zohľadnený v podnikových ziskoch a v súčasných vysokých cenách akcií. Mnoho analytikov zostáva však obozretných zo strachu pred krachom amerického kapitálového trhu. Pravdepodobným riešením môže byť snaha spomaliť tempo kapitálových tokov do ľahko zraniteľných ekonomík (s vysokým

⁴ Vstup do tretieho tisícročia v USA nie je len otázkou ekonomickou. Nesie so sebou množstvo otázok náboženského (obavy z postojov rôznych náboženských sietí) a technického charakteru, otázok ďalšieho spoločenského vývoja (multietnickosť americkej spoločnosti, boj proti AIDS, homosexualita, feminizmus ai.). Američania so svojou pragmatickou mentalitou neradi bývajú prekvapení.

⁵ "When America comes to earth", The Economist, July 1st, 2000

⁶ V prípade, že by spomalenie amerického hospodárstva nastalo pred dvoma rokmi, v čase krízy ázijských ekonomík, dôsledky by boli ďaleko horšie. Ale v súčasnosti sa domáci dopyt v krajinách postihnutých krízou zotavuje, napr. v Južnej Kórey dosiahol rast 7%. Druhým pozitívnym faktorom je, že vzájomný obchod medzi ázijskými tigrami má stúpajúcu tendenciu, dokonca v rýchlejšom tempe ako rast exportu do USA.

deficitom bežného účtu platobnej bilancie a veľkou zadlženosťou) s cieľom vyhnúť sa nebezpečenstvu prepuknutia finančnej krízy napr. v ekonomikách Latinskej Ameriky.

Spomalenie rastu amerického hospodárstva prinesie pravdepodobne zníženie globálnej inflácie a posilnenie iných mien na úkor oslabenia USD, čo umožní centrálnym bankám znížiť úrokovú mieru a tak naštartovať zvýšenie domácej spotreby. Regiónom, ktorý by mal profitovať z amerického poklesu najviac, je EÚ. Jedinou obavou je odhadnutie správneho načasovania zníženia úrokových mier. V prípade Japonska je situácia iná, nakoľko japonské hospodárstvo je stále ľahko zraniteľné. Americké spomalenie môže spôsobiť ďalšie prehĺbenie recesie (nemožnosť zníženia úrokových mier, ktoré sa už dnes blížia k nule).

Vstup do nového tisícročia nesie so sebou i úvahy o novej Európe a nových transatlantických vzťahoch. Niektorí sa zamýšľajú nad tým, či nové nadchádzajúce obdobie bude EÚ a USA viac spájať alebo vzdďaľovať. Nazdávam sa, že charakter čoraz viac sa globalizujúcej ekonomiky ako i spoločné politické výzvy ich naopak zomknú ešte viac. Dôvodov, prečo by to tak malo byť, je viacero. Napriek stúpajúcemu počtu obyvateľov USA mimoeurópskeho pôvodu je biela populácia, ktorá má k Európe prirodzene najbližšie, stále v prevahe. Často rozdielne názory verejnej mienky sú rozdielne takisto vnútri USA alebo EÚ ako aj medzi nimi samotnými. Ministerka M. Albright nedávno povedala, že *“naše rozdielne názory zostávajú v rodine”*.

Otázky rozdeľujúce EÚ a USA majú tendenciu byť partikulárne a individuálne. Nemali by preto ohrozovať enormne komplexný a produktívny vzťah EÚ a USA. Podobne ako partikulárne otázky, jednotliví politickí predstavitelia “prídu a odídu” (príklad nedávnej rezignácie Santerovej Európskej komisie), ale vybudovaný vzťah pretrvá aj napriek vnútorným politickým zmenám. Stuart Eizenstat, námestník ministra financií USA, iniciátor a presvedčený advokát transatlantických vzťahov, ho charakterizoval slovami: *“Musíme by opatrni v zmiešavaní jabák s pomarančami....alebo banánmi”*.

Transatlantická previazanosť a spoločná zodpovednosť za globálne vodcovstvo dnes natoľko vzrástli, že EÚ s USA musia prísť nielen s novou stratégiou a inštitucionálnou kapacitou na zvládnutie bilaterálnych vzťahov, ale aj s návrhom riešenia otázok globálnej ekonomiky. Doposiaľ vývoj vzájomných vzťahov bol príliš sústredený na riešenie technických a často byrokratických otvorených otázok, na škodu vecí častokrát spolitzovaných s potrebou ich riešenia na najvyšších politických úrovniach, ako napríklad dovoz banánov do EÚ, testovacie procedúry pre farmaceutické výrobky, a pod. Na druhej strane mnoho výziev zostáva nedoriešených: globálne otepľovanie, energetická politika, či politika regionálnych blokov.

Samotná EÚ naštartovala program integrácie postkomunistických hospodárstiev do svojho spoločenstva - špecifikovala podmienky ich akceptácie a sama sa vnútornou reformou pripravuje na prijatie nových krajín. Aj budúce usporiadanie Európy je silne ovplyvňované procesom globalizácie. Zvlášť nástojčivá je výzva európskej integrácie na európskom kontinente vo svetle konkurencieschopnosti s ostatnými regiónmi sveta - integrujúcou sa Amerikou a Áziou. Podľa komisára Verheugena má rozšírenie niekoľko cieľov. Jedným z nich je zvýšenie vplyvu Európy vo svete ako "globálneho hráča", ďalším je posilniť EÚ vnútorne, predovšetkým ekonomicky. Posledné summity Európskej únie ju naštartovali smerom k budovaniu amerického modelu „*Novej ekonomiky*“, tzv. *New Economy*.

Ukončenie Medzivládnej konferencie EÚ v Nice v decembri by malo priniesť inštitucionálnu reformu potrebnú na pripravenie EÚ na proces rozšírenia. Všetko sa to deje v súlade so závermi summitu v Lisabone, kde EÚ prijala strategický cieľ (vzťahujúci sa aj na kandidátske krajiny): do roku 2010 stať sa otvorenejšou, viac konkurencieschopnejšou a dynamickejšou Európou.

Amerika podporuje, ale zároveň i kontroluje každú iniciatívu smerujúcu k prehĺbeniu a rozšíreniu politickej a ekonomickej integrácie Európy. Zjednotená Európa bude silnejším partnerom v presadzovaní spoločného cieľa - budovanie stabilného, prosperujúceho a slobodného globálneho systému. Preto nikoho asi neprekvapuje, že prezident Clinton označil Európu za „*najlepšieho prirodzeného partnera pre 21. storočie*“.

2. Partnerstvo EÚ a USA - Nová transatlantická agenda

Z americkej perspektívy ukončenie Studenej vojny znamenalo zásadnú transformáciu transatlantických vzťahov a zároveň otvorenie nových príležitostí. Dnes, keď je osud Európy v jej vlastných rukách viac ako kedykoľvek predtým, Spojené štáty menia svoj prístup od politiky **“čo USA môžu urobiť pre Európu”** k politike **“čo USA môžu urobiť spolu s Európou ako partnerom”**.

Spoločná agenda USA a EÚ má extrémne široký záber. Ich vzájomný obchodný obrat vo výške 300 mld USD je realizovaný medzi krajinami s vysokými mzdami, vysokými pracovnými a environmentálnymi štandardami a zároveň nediskriminačným vzájomným prístupom na svoje trhy (s výnimkou poľnohospodárskej produkcie).

Základy európsko-amerických vzťahov v posledných rokoch tvorí Transatlantická deklarácia, Nová transatlantická agenda a Transatlantické ekonomické partnerstvo (TEP)⁷. Transatlantická deklarácia bola prijatá EÚ a USA v roku 1990. Stanovila princípy širšej kooperácie a konzultácií USA a EÚ. V stanovenom rámci sa začala intenzívnejšie rozvíjať kooperácia v oblastiach ako je hospodársky rozvoj (liberalizácia, OECD, ap.), vzdelávanie, veda a kultúra. Už v deklarácii bol obsiahnutý mechanizmus spolupráce ako sú summity v polročných intervaloch a zasadnutia na ministerskej úrovni, ad hoc zasadnutia trojky EÚ s MZV USA, takisto brifingy o politickej kooperácii.

Praktická politika vychádza z naplnenia *Novej transatlantickej agendy* (NTA), ktorá bola medzi USA a EÚ podpísaná v roku 1995. NTA predstavuje širokospektrálny plán rozvíjania vzťahov (na úrovni ministerskej, expertnej), zastrešovaného pravidelnými summitmi na najvyššej úrovni (minimálne dvoch za rok). NTA posilnila a postavila vzájomné vzťahy na kvalitatívne vyššiu úroveň. Rozširuje ich kooperáciu a obsahuje v sebe najkomplexnejší súbor mechanizmov spolupráce: šíriť mier a stabilitu, demokraciu a zabezpečovať rozvoj celého sveta, odpovedať na výzvy globalizácie, prispievať k expanzii svetového obchodu a budovať väzby ponad Atlantik.

Vo sfére propagácie mieru a stability USA a EÚ spolupracujú na problémoch ako je riešenie situácie v bývalej Juhoslávii, mierového procesu na Strednom východe, demokratizačného

⁷ TEP v sebe zahŕňa bilaterálnu a multilaterálnu agendu. Bilaterálna je orientovaná na znižovanie technických bariér vzájomného obchodu. Na multilaterálnom poli ide o stimuláciu ďalšej multilaterálnej liberalizácie presadzovaním spoločnej politiky v medzinárodnom obchode. Inovačným prvkom TEP bolo zahrnutie otázok obchodu, životného prostredia, otázok spotrebiteľov ai.

procesu na Kube, Ukrajine, Latinskej Amerike, Ázii ap. V ekonomickej oblasti USA a EÚ kooperujú hlavne v rámci transatlantického obchodného dialógu, ekonomického partnerstva a takisto v rámci multilaterálnej spolupráce Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Z úzkeho a tradičného prepojenia vzťahov EÚ a USA vychádza ich spoločná stratégia tzv. *Partneri vo vodcovstve (Partners in Leadership)* vyúsťujúca do presadzovania spoločnej platformy na multilaterálnom poli: na pôde OECD, WTO, OSN, v oblasti životného prostredia, v boji proti kriminalite, terorizmu, a pod. V rámci iniciatívy zblížovania spoločností na oboch stranách Atlantiku (tzv. iniciatívy “*People-to-People*”) sú kontakty zamerané na zintenzívnenie vzťahov mimovládneho sektora. Bol vytvorený tzv. Transatlantický internetový servis výmeny informácií (TIES), do ktorého sa môžu zapojiť aj asociované krajiny, Transatlantická digitálna knižnica, Transatlantický dialóg občianskej spoločnosti. Otvorilo sa viac dialógov v rôznych iných oblastiach napr. environmentálny dialóg, dokonca dialóg v legislatívnej oblasti medzi Európskym parlamentom a U.S. Kongresom ai.⁸

“Success story” transatlantických vzťahov je jednoznačne tzv. *Transatlantický obchodný dialóg (TABD)*, ktorý je základňou pre komunikáciu vládneho a súkromného sektora, vyúsťujúceho do liberalizovanej legislatívy a budovania tzv. *Nového transatlantického trhu*. TABD sa realizuje formou summitov najvyšších predstaviteľov amerických a európskych podnikov, ktoré prichádzajú s iniciatívou pre svoje štátne administratívy k formovaniu prostredia prijateľného pre fungovanie podnikateľskej a finančnej komunity. Napríklad len pre ilustráciu uvediem konkrétnu agendu rokovaní na 4. Summite TABD (USA, Charlotte, 5. - 7. November 1998):

- Elektronický obchod a riešenie ochrany údajov, elektronická legalizácia, daňové a colné otázky s tým spojené, ochrana duševného vlastníctva a elektronické kontrakty;
- Globálna finančná kríza a opatrenia podnikov a jednotlivých vlád na zachovanie dôveryhodnosti;
- Telekomunikácie a rozvoj štandardov tretej generácie, potreba regulačnej kompatibility medzi telekomunikáciami, informačnými technológiami a vzdialenostné telekomunikačné záväzky pre prístup do WTO;
- Sankcie a implementácia dohody medzi USA a EÚ súvisiaca s implementáciou kontraverzných zákonov extrateritoriálneho charakteru (Helms-Burtonov zákon a d’Amato zákon voči Iránu a Lýbii);
- Dohody o vzájomnom uznávaní testov a certifikátov (MRAs) a ich implementácia (špeciálne pre telekomunikácie a lekárske výrobky);
- Recyklovanie elektronického zariadenia;
- Korupcia a ratifikácia relevantnej OECD konvencie.

⁸ Po prvýkrát sa na U.S. - EÚ summite v Lisabone uskutočnilo stretnutie vedúcich delegácií s predstaviteľmi tzv. *Transatlantic Consumer Dialogue* (skupina cca 60 amerických a európskych skupín spotrebiteľov).

TABD je unikátnym príkladom komerčnej diplomacie zástupcov európskych a amerických podnikov, zameranej na expanziu transatlantického obchodu a podporu investícií. Táto iniciatíva povzbudzuje a usmerňuje vlády USA a krajín EÚ eliminovať konkrétne prekážky vzájomného obchodu v efektívnom čase a potláča tak do úzadia neraz zdĺhavý proces negociácií na vládnej úrovni. TABD sa etabloval ako účinný katalyzátor vzájomnej liberalizácie. TABD sa stáva účinnou platformou koordinácie aktivít USA a EÚ na multilaterálnej úrovni smerujúcej ku globalizácii svetového obchodu kanálmi OECD a WTO. Ako povedal komisár Európskej komisie pre obchod, Pascal Lamy: „*Nikdy nie je zbytočná energia vložená do budovania vzájomnej dôvery, odovzdávania si informácií medzi vládnym sektorom a podnikateľskou komunitou. A o tom TABD je*“.⁹

TABD je organizovaný v štyroch pracovných skupinách:

1. Pracovná skupina zameraná na vytváranie vhodných podmienok pre obchod, tzv. business facilitation, orientovaná na konvergenciu regulačných mechanizmov v oblasti elektronického obchodu, štandardov účtovníctva, kontroly exportu.
2. Globálne otázky smerujúce k pretaveniu transatlantických väzieb do globálneho obchodného systému *vis-a-vis* WTO.
3. Malé a stredné podnikanie, upevňujúce väzby malých a stredných podnikov, podporujúce ich obchodné príležitosti.
4. Transatlantický poradný výbor pre štandardizáciu a reformu regulačného systému, ktorý je permanentne pracujúcou skupinou mimoriadneho významu.¹⁰ Signifikantným krokom vo vývoji bolo v roku 1997 podpísanie tzv.(MRAs), v oblasti telekomunikácií, farmaceutických výrobkov a elektrotechnickej výroby.¹¹

Aj napriek prelomovým úspechom TABD v nachádzaní novej cesty v prístupe k liberalizačným procesom, je ešte mnoho otázok, ktoré musia byť rozpracované:

- Existencia dvoch rozdielnych regulačných systémov v USA a EÚ; každý so svojou vlastnou štruktúrou, históriou, ktoré komplikujú proces vzájomnej konvergenencie

⁹ "WTO negotiations - State of Play". Vystúpenie Pascala Lamyho na večeri venovanej TABD, Brusel, 23.5.2000.

¹⁰ Z amerického exportu do EÚ o výške cca 110 mld USD, prakticky polovica si žiada certifikáciu navyše oproti domácim požiadavkám v krajinách EÚ, čím sa predražuje export cca o 15%.

¹¹ EÚ-U.S. summit v máji 1997 priniesol podpis Dohody o spolupráci v colnej oblasti a vzájomnej asistencii v colných otázkach, 1.12.1998 vstúpili do platnosti tzv. MRAs pokrývajúce špecifické tovary ako telekomunikačné zariadenia, farmaceutické výrobky, zariadenia pre medicínu, ai. V roku 1999 (20.7.) bola podpísaná dohoda o spolupráci vo veterinárskej oblasti (EU-U.S. Veterinary Equivalence Agreement), s cieľom umožnenia obchodu so živými zvieratami a živočíšnymi produktami. 5.12. 1997 bola podpísaná dohoda o spolupráci v oblasti vedy a technológie (Science and Technology Agreement), ktorá zintenzívňuje spoluprácu medzi európskymi a americkými vedeckými inštitúciami, ai.

(systém USA nie je zďaleka natoľko centralizovaný).

- Tlaky na organizácie pokrývajúce reguláciu; certifikačné úrady a testovacie služby sa cítia ohrozené zmenami v regulačnom systéme. Navyše mnohé z nich zastupujú národné záujmy, nie globálne.
- Odpor vládnej administratívy na oboch stranách Atlantiku k implementácii zmien (strata národnej suverenity v oblasti regulácie).
- Skepticizmus prekonávať nové byrokratické prekážky a budovanie nového aparátu potrebného na negociácie a implementáciu nového regulačného systému. Týka sa to zmeny orientácie zamerania expertov zameraných na agendu procesov v OECD a WTO napr. na osobitnú problematiku MRA. Niektorí európski technokrati sa vyslovili za to, že proces štandardizácie medzi EÚ a USA spomalí proces globalizácie. Je to však skôr naopak, schopnosť harmonizácie medzi EÚ a USA bude platformou na budovanie globálneho systému.
- Tradičné obavy z dilemy progresu podnikov a záujmov pracovných síl.
- Priveľká rýchlosť TABD vzhľadom na dodržiavanie práv spotrebiteľov, environmentálnych a pracovných štandardov. Argumentom je formulka, že reforma regulačného systému nepredstavuje jeho dereguláciu a potlačenie hlavne práv pracovnej sily.
- Politická vôľa jednotlivých vlád implementovať závery TABD.

Zvlášť aktuálnou otázkou vzájomných vzťahov je tzv. elektronický obchod prostredníctvom internetu (e-commerce), označovaný za motor rastu svetového hospodárstva 21. storočia, prispievajúci k vytvoreniu predvídateľného legislatívneho prostredia a ku konštruktívnemu dialógu vláda - súkromný sektor. Jedným z rozdielnych názorov medzi EÚ a USA je otázka zdaňovania elektronického obchodu. Posledný summit WTO v Seattli túto oblasť „neposunul“ ďalej. USA majú na nezdaňovaní eminentný záujem („*internet by mal 'rás' bez obmedzení daňových regulácií*“). Zástupcovia Európskej komisie (EK) presadzujú názor, že elektronický obchod by mal byť regulovaný ako iné formy obchodu. Začiatkom budúceho roku EK plánuje ustanoviť panel, ktorý by sa mal týmito otázkami, ako aj aspektami implementácie legislatívy, zaoberať.

TABD je výzvou do budúcnosti nielen pre vzťahy EÚ a USA, ale stane sa čoskoro zaujímavým aj pre krajiny regiónu Strednej a východnej Európy. Je viacero výziev, ktorým smerom a akou rýchlosťou postupovať: konsistentne s cieľom obchodnej expanzie v kontexte na obidvoch stranách Atlantiku, ale i globálnom; konštruktívny prístup zohľadňujúci obchodné hľadisko európskych a amerických firiem; kompatibilitnosť s cieľmi spotrebiteľov a ochranou práv pracovných síl v obidvoch regiónoch; zosúladenie cieľov zahraničných politik EÚ a USA.

V dlhodobej perspektíve stojí pred USA úloha adaptovať sa na zmeny v EÚ, najmä na zmeny spojené s rozširovaním EÚ a NATO. Popri expanzii NATO, ktorá zahrnula

nové hospodárstva pod rúško spoločnej bezpečnosti, by ekvivalentná expanzia TABD napomohla rozvoju obchodu a prosperity v nových členských krajinách NATO, čím by sa stala prirodzeným katalyzátorom vylepšovania ekonomickej situácie v týchto krajinách. Preto by sa TABD mohol stať advokátom harmonizácie štandardov a certifikácie aj v asociovaných krajinách, prípadne prizývaním už zástupcov asociovaných krajín na summitu TABD.

Posilnením vzájomnej spolupráce EÚ a USA bolo prijatie tzv. *Bonnskej deklarácie* na EÚ-U.S. summite v júni 1999 v Bonne. Obidve strany Atlantiku sa zaviazali "plným a rovnoprávnym partnerstvom" v ekonomickej, politickej a bezpečnostnej oblasti. Bol to jednoznačný progres od podpísania NTA. Bonnská deklarácia naznačuje, aké budú vzťahy EÚ a USA v najbližšej dekáde a je ďalším rozpracovaním NTA. Značný pokrok v mnohých oblastiach bol dosiahnutý už aj od EÚ - U.S. summitu v roku 1999: prístupový proces Číny do WTO, ďalšie oblasti vzájomného uznávania štandardov v službách, poistenia, a pod., uplatňovanie princípov dohodnutých v Bonnskej deklarácii o predchádzaní konfliktov (tzv. early warning system), kooperácia v regulačnej oblasti pri harmonizovaní štandardov pre podnikanie.

Transatlantické summity umožňujú lídrom diskutovať o problematických otázkach, zaoberať sa výzvami budúcnosti. Zároveň sú výbornou príležitosťou dosahovať progres v oblastiach vzájomného záujmu, ktoré sú prínosom pre obyvateľov USA i EÚ. Na poslednom EÚ - U.S. summite (Queluz, 31.5.2000) boli napr. diskutované otázky ako tzv. *Novej ekonomiky* ako inovácie, informácie a rast; pokračujúca spolupráca v Juhovýchodnej Európe a nové kolo multilaterálnych obchodných rokovaní WTO a bilaterálne obchodné otázky. EÚ a USA potvrdili svoje presvedčenie v potrebu nového globálneho kola negociácií, ktoré by malo mať pozitívny vplyv na ďalší hospodársky rast, zamestnanosť a udržateľný rozvoj pod podmienkou, že bude zohľadňovať požiadavky, záujmy a obavy všetkých členských krajín WTO (otázky životného prostredia ako aj pracovných štandardov budú súčasťou negociácií nie z dôvodov protekcionizmu, ale z dôvodov sociálnej spravodlivosti a udržateľnosti). Za prelom pravidelných stretnutí USA a EÚ na ministerskej úrovni považovali MZV USA trilaterálne stretnutie s Ruskou federáciou v Portugalsku.¹²

¹² Ako na briefingu pre asociované krajiny povedal T. Wayne, Principal Deputy Secretary for European Affairs MZV USA dňa 16. marca 2000, ocenením výsledkov summitu boli slová ministerky ZV, M. Albright: "Podarila sa detailná diskusia k jednotlivým problémom a návrh ich riešenia. Nebolo to len o talking points." T. Wayne potvrdil, že medzi USA a EÚ pretrvávajú značné rozdiely v názoroch na realizáciu spoločných rozhodnutí. Nenazval ich problémami, ale *veľkými diplomatickými výzvami*. K nim sa radia hlavne problémy v obchodných vzťahoch a pokusy ich riešenia na pôde WTO.

3. Nové výzvy v transatlantických hospodárskych vzťahoch - rivalita EÚ a USA?

Na otázku¹³: *Akým najväčším výzvam eelí pod¾a Vás v súèasnosti transatlantický vzťah?* James F. Dobbins, nám. ministerky zahranièných vecí USA pre európske záležitosti odpovedal:

“V krátkej budúcnosti budeme musie odpoveda na viacero výziev. Musíme pokračova v úsilí dosta Juhovýchodnú Európu do pozície, ktorá jej prinále í. Tento záväzok spomína aj Pakt stability pre Juhovýchodnú Európu, v ktorom USA spolu s èlenskými štátmi EÚ a ialšími krajinami usilujú preruši cyklus konfliktov v Juhovýchodnej Európe a podpora vytvorenie mierových, tolerantných spoločností, budova ivotaschopné ekonomiky a transformova región zo zdroja nestability na èlena a partnera novej Európy.”

Druhou záva nou výzvou je zapojenie Ruska do vzájomnej spolupráce. Musíme vybudova také partnerstvo, ktoré podporuje stabilitu a spoluprácu, napomáha integrácii do globálnych inštitúcií. Pod¾a prezidenta Clintona je v záujme Spojených štátov zachovanie a posilnenie aliancie s rozširujúcou sa Európou. Proces európskej integrácie napomáha vytvori spoločenstvo rešpektujúce demokraciu, trhové hospodárstvo, bezpečnos a vládu zákona. To je výhodné pre obidve strany. V tomto kontexte je v našom záujme pripravi s EÚ cestu pre zaèatie nového kola rokovaní v rámci WTO, ako aj urobi pokrok v riešení niektorých obchodných sporov. Integrovaný proces musí odbúrava staré bariéry, nie budova nové.”

V posledných rokoch sa začínajú medzi Európskou úniou a USA “otvárať nožnice”, resp. dochádza k určitému “rozkolísaniu” rovnováhy transatlantických vzťahov. Dôvody sú dva: bezpečnostná politika a politika hospodárska (najmä obchodná). Z hľadiska hospodárskeho tie výzvy by som špecifikovala štyri:

- Konkurencieschopnosť Európy *vis-a-vis* USA (popísaná v prvej kapitole štúdie)
- Zavedenie jednotnej európskej meny
- Obchodná politika EÚ a USA
- Rozširovanie EÚ o krajiny Strednej a východnej Európy

Nateraz to vyzerá tak, že tak ako USA si užívajú výsledky „*Novej ekonomiky*“, EÚ sa uspokojuje, resp. zápasí so “starou, unavenou a ťažko reformovateľnou ekonomikou”. Je potešiteľné, že tento rok priniesol Európe silný hospodársky rast (cca 4% v druhej

¹³ Listy SFP, september 2000

polovici roku 1999) a všetky ekonomiky v eurozóne vykazujú lepšie výsledky ako tomu bolo pri zväznaní jednotnej meny začiatkom roku 1999¹⁴. Pozitívnym javom je konvergencia rastu v jej veľkých ekonomikách, ktoré sa značne v minulosti odlišovali (Nemecko, Francúzsko a Taliansko). Tento rast je však prevažne hodnotený ako vlna bežného hospodárskeho cyklu a výkonu minulého obdobia (rast po dekáde recesie). Otázkou je, či vlády budú schopné realizovať štrukturálne reformy s cieľom zabezpečenia udržateľnosti oživenia. V niektorých krajinách sa už objavujú prvé pokusy: Taliansko, Španielsko, Nemecko a Francúzsko zaviedlo určité opatrenia v sociálnom systéme. Bolo by ťažké vybrať krajinu, ktorá by sa mohla stať modelom v štrukturálnych reformách na udržanie oživenia. Podľa analýzy Salomon Smith Barney, tým modelom by mohlo byť Írsko, prípadne Španielsko a Fínsko, nasleduje Francúzsko a Nemecko, posledné je Taliansko. Holandsko je dobrým príkladom “magickej mixáže” daňovej reformy, deregulačnej politiky a uvoľňovania pracovného trhu.

3.1. Zavedenie jednotnej európskej meny

Opäť začnem odpoveďou na otázku položenú Jamesovi F. Dobbinsovi, nám. ministerky zahraničných vecí USA pre európske záležitosti v septemberových Listoch SPPA: *Pred časom sa niektorí politici i finanční analytici domnievali, e euro sa stane rivalom dolára a v rámci svetových rezerv sa stane dominantnou menou. Tieto domnienky sa zatiaľ nepotvrďujú. Akú budúcnosť má podľa Vás spoločná európska mena?*

“Vplyv európskej hospodárskej a menovej únie má jednoznačne signifikantný a pozitívny vplyv. Rozpočtová disciplína a finančná politika v rámci eurozóny umožnia znížiť deficit a úrokové miery a zvýšiť rast hospodárstva a zamestnanosti v participujúcich krajinách. Euro, spoločný trh, Maastrichtská a Amsterdamská zmluva sú výnimočným politickým a ekonomickým úspechom. Verím v euro vyjadruje veru v Európu. Európsku integráciu sme podporovali celých päťdesiat rokov, chceme preto, aby bola úspešná. Nie sme Európania, ale veríme v Európu. Silná, prosperujúca a integrovaná Európa je v našom záujme. Rovnako však veríme, e v záujme Európy sú silné a prosperujúce Spojené štáty americké.”

Európska hospodárska a menová únia (EMU) ponúka perspektívu pre nový bipolárny poriadok, ktorý môže nahradiť americkú monetárnu hegemoniu od čias II. svetovej vojny. Euro je výzvou medzinárodnej finančnej dominancii USD. Americká administratíva sa však konkurencie USD neobáva, skôr naopak. „Vo svetovej ekonomike“, ako povedal Strobe Talbott, námestník ministerky zahraničných vecí

¹⁴ "The euro's agony, Europe's opportunity", *The Economist*, April 29th, 2000

USA¹⁵, „...je priestor na dve alebo viac konkurečných mien. Úspešnosť jej zavedenia a fungovania závisí od sily jednotlivých ekonomík“.

V odborných kruhoch vo Washingtone prevládali na úspešnosť EMU rôzne názory. Skepticizmus rokov 1994 a 1995 sa vyvrátil jej zavedením. Bolo ale evidentné, že problém Európy sa zavedením EMU nevyriešil. Problém Európy totiž nebol videný z USA ako problém “euro”, ale ako potreba realizácie štrukturálnych reforiem, skomplikovaných rôznosťou fázovania hospodárskych cyklov v jednotlivých krajinách Európy, a rozporom medzi realizáciou spoločnej monetárnej politiky a individuálnych fiškálnych politík.

Oficiálne stanovisko U.S. administratívy k vytváraniu EMU je podporené v tom zmysle, že *pre USA neexistuje žiadna iná alternatíva ako prosperujúca a integrovaná Európa*, s nasledovnými pozitívmi EMU (odhliadnuc od počtu krajín stojacich pri jej zrode):

- Vytvorenie kredibilnej fiškálnej základne, nezávislej centrálnej banky a stabilného monetárneho prostredia. V reálnom makroekonomickom živote by tieto opatrenia mali so sebou priniesť zníženie nezamestnanosti a deficitov štátnych rozpočtov.
- Štrukturálna reforma v krajinách EÚ, t.j. vytvorenie flexibilnejšieho pracovného trhu, zníženie postavenia a vplyvu štátu, zavedenie spoločného režimu ovplyvňovania a regulovania rastu miezd a inflácie, a zmeny v mikroekonomickej sfére.
- Vybudovanie inštitucionálneho rámca umožňujúceho efektívnejší rozhodovací proces a prijímanie rozhodnutí, zabezpečujúceho “jednotný hlas Európy”, špeciálne v realizácii hospodárskej politiky.
- Vplyv na investičnú politiku: zatraktívnenie EÚ pre umiestňovanie zahraničných investícií, zvýšenie cezhraničnej obchodnej výmeny v dôsledku zníženia rizika mien a ceny transakcií, pokles úrokovej miery v krajinách, ktoré by inak podľahli devalvácii.
- Prínos do globalizácie svetových ekonomických procesov a postavenie eura ako kredibilného partnera/konkurenta pre USD.

Skruté obavy USA z ohrozenia postavenia USD boli odôvodňované tým, že Európa bola schopná pristúpiť k realizácii tak odvážneho projektu napriek prežívaniu obdobia recesie. USA hodnotili veľmi pozitívne už samotný proces prípravy na zavedenie EMU, nakoľko mnohé štáty boli schopné a ochotné prijať radikálne záväzky v makroekonomickej politike smerom k dosiahnutiu splnenia požadovaných kritérií. Na budúcnosť EMU sú dva pohľady - ten optimistický tvrdí, že jedna mena prinesie jednu Európu. Pesimistický tvrdí, že jednotná mena so sebou neprinesie automaticky

¹⁵ Výstúpenie na konferencii: "EU Enlargement: An American Perspective", Washington, 12.3.1998

zjednotenie. Samotné Nemecko túto skúsenosť má, pretože v rámci Nemecka pretrvávajú výrazné rozdiely medzi „východnou“ a „západnou“ časťou.

Tri aspekty podčiarkujú potenciál euro stať sa globálnou menou s pravdepodobným dopadom na transatlantické vzťahy¹⁶. Prvý sa týka úlohy a vplyvu amerického a európskeho hospodárstva na vývoj svetového hospodárstva. “Eurozóna”, ktorej populácia je väčšia ako populácia USA, má GDP o trochu nižší ako je GDP USA. Preto vízia pre euro so stabilizujúcou úlohou vo vývoji svetového hospodárstva v prípade spomalenia rastu v USA je viac než optimistická. Ekonomické prognózy pre euro sú na roky 2000 - 2001 mimoriadne priaznivé (po dlhom čase), čo dokazuje vývoj súčasného rastu GDP, množstvo novovytvorených pracovných miest, a vývoj fiškálnej disciplíny v členských krajinách. Odpoveď na otázku, či sa euro bude schopné stať dominantnou svetovou menou, bude závisieť však od schopnosti pretavenia ekonomických výsledkov posledných dvoch rokov do zabezpečenia dlhodobého hospodárskeho rastu.

Európska centrálna banka (ECB) môže byť dôležitým strojom európskej ekonomickej sily zabezpečením cenovej stability a nízkej inflácie. Avšak nateraz nemôže odstrániť pretrvávajúcu európsku štrukturálnu rigiditu, ktorá je determinovaná naďalej národnými politikami. Zavedenie eura nezredukovalo relevanciu individuálnych členských krajín v EÚ, ale len povzbudilo ich úlohu pri zabezpečovaní kontinuálnej mäkkej fiškálnej politiky.

Európska prezencia na multilaterálnych fórach, ako je zoskupenie G7 a MMF, prináša so sebou ďalšiu otázku pre budúcu úlohu eura. Rešpektujúc fakt, že na týchto fórach sú naďalej aktérmi suverénne štáty, participácia eura ako spoločnej meny 11-tich krajín predstavuje nezvyčajnú komplikáciu. ECB popritom, že má štatút pozorovateľa v MMF, kontroluje monetárnu politiku 11-tich krajín, zatiaľ čo zodpovednosť za fiškálnu politiku prináleží ministrovi financií predsedajúcej krajiny EÚ. Takáto súčasná reprezentácia je ešte ďaleko od dosiahnutia uspokojivého mechanizmu jednotného vystupovania EÚ v zahraničnej hospodárskej politike a na pôde medzinárodných inštitúcií a kontinuálne irituje amerických partnerov. Otázkou budúcnosti zostáva, či bude EÚ schopná dosiahnuť rovnaký stupeň jednotnosti a súdržnosti (kohézie) ako je to v prípade obchodnej politiky.

Nemenej dôležitým faktorom je, že euro ovplyvní hospodárske vzťahy medzi EÚ a tzv. “tretími” krajinami. Takmer polovica suverénnych štátov sveta je lokalizovaná v “európskej sfére vplyvu”(vrátane kandidátskych krajín SVE, všetkých afrických a stredomorských

¹⁶ "The Euro as a Global Currency" A Test for Transatlantic Relations", CSIS, Euro-forum, Volume 2, Number 4, April 25th, 2000

krajín). Pre mnohé z týchto krajín, ktorých bilaterálne vzťahy sú s EÚ založené na rôznych asociačných dohodách, extenzívnej kooperácii a poskytovaní hospodárskej pomoci, euro môže pôsobiť ako externý stabilizátor pre riadenie ich monetárnej politiky. Z toho dôvodu sa podiel EÚ na garantovaní stability v tretích krajinách stáva kľúčovým pre ich vzťahy s USA a pre úlohu eura v tvarovaní svetového hospodárskeho vývoja. Tak ako si geopolitika peňazí ("geopolitics of money") postupne vyžaduje nové pravidlá, medzinárodný systém takisto bude musieť prejsť zmenami s cieľom stať sa menej hegemonickým, viac pluralistickým a dúfajme, že aj stabilnejším a prosperujúcejším.

Vytvorenie EMU je precedensom v európskej integrácii. EMU totiž mení politický charakter Európy a môže viesť k vzájomným konfrontáciám. Racio za vytváraním EMU je skôr politické než ekonomické. V konečnom dôsledku jej vytvorenie predstavuje jedno z mála historicky dobrovoľných vzdaní sa časti suverenity.¹⁷ Vzdanie sa národnej meny pre euro je preto rozhodnutím zásadného politického významu. Martin Feldstein¹⁸ sa na perspektívu a vplyv EMU díva skepticky: „*Zavedenie EMU a následne politickej únie mô e vies namiesto zvýšenia vnútroeurópskej harmónie a globálneho mieru k zvýšeniu konfliktov v Európe a konfliktov medzi EÚ a USA*“. Príčinami týchto konfliktov môžu byť podľa neho rôzne faktory: ciele a metódy monetárnej politiky, rozdelenie moci a nezhody v oblasti domácej a zahraničnej politiky.

3.2. Obchodná politika EÚ a USA

EÚ je pre USA najdôležitejší partner v presadzovaní zmien a budovaní svetového obchodného systému (v porovnaní napr. s bezpečnostnou politikou USA a EÚ, mechanizmus obchodnej politiky je ďaleko viac prepracovanejší). Progres za posledných 50 rokov bol predovšetkým docielený presadzovaním európsko-amerických iniciatív a dohôd. Spoločné vodcovstvo EÚ a USA už zaznamenalo viaceré úspechy: Uruguajské kolo GATT, založenie WTO, Dohoda WTO o informačných technológiách, Základná dohoda WTO o telekomunikáciách, WTO dohoda o finančných službách. V prípade, že sa tieto dva bloky nedohodnú, ako to bolo v prípade poľnohospodárskych otázok v Uruguajskom kole, liberalizácia svetového trhu sa výrazne spomaľuje.

¹⁷ "Výberom meny, volíš si krajinu. Voľbou krajiny, volíš si hodnoty, volíš si budúcnosť, volíš si ekonomickú a politickú filozofiu" ("In choosing a currency, you're choosing a country. And in choosing a country, you're choosing values, you're choosing a future, you're choosing an economic and political philosophy"). "Join Euro Zone or Else, Big Firms Warn Britain", *The Herald Tribune*, July 5th, 2000

¹⁸ Martin Feldstein: "EMU and International Conflict", *Foreign Affairs*, November/December 1999

V tomto kontexte si je dôležité uvedomiť vzájomné rozdiely a vyriešiť obchodné problémy EÚ a USA skôr ako dostanú priestor emócie. Paradoxom je, že 400 mld-ový ročný obrat (USD) vzájomného obchodu je zatienený napr. spormi ako bola nedávna tzv. „banánová vojna“¹⁹, na jar t.r. USA prehrali na pôde WTO spor o legálnosti kľúčového nástroja na podporu amerického exportu - daňové úľavy pre americké exportujúce firmy vo výške 4 mld USD ročne²⁰, a zopár ďalších príkladov, hoci 98% vzájomného obchodu medzi USA a EÚ prebieha bez problémov. Zvyšným 2% sa potom venuje prílišná mediálna pozornosť. Pre obidve strany by tento fakt mal byť dostatočnou motiváciou, ako tomu zabrániť. Politické procesy na oboch stranách Atlantiku môžu pohltiť, resp. zatieniť všetky doteraz dosiahnuté pozitíva. K tomu ale obe strany potrebujú naplniť frázu „politická vôľa“ konštruktívnym obsahom. Ako povedal Stuart Eizenstat, zástupca ministra financií USA, zakladateľ a dlhoročný advokát transatlantických vzťahov: „V budúcnosti tieto negatívne príklady vytvárajúce napätie vo vzťahoch EÚ - USA by mali byť riešené kreatívnejším spôsobom - nie okamžite prenáša vzájomné spory na pôdu WTO, ale využíva možnosti EÚ - U.S. summitov na diskusiu o nich, pristupovať k ich riešeniu aj zapájaním súkromného sektoru.“²¹

EÚ-U.S. summit v Bonne v roku 1999 s cieľom vyhnúť sa potenciálnym obchodným problémom, najmä ich politickej vážnosti a širokej medializácii, priniesol tzv. *program predchádzania konfliktom* (tzv. *early-warning program*), zakotvený v Bonnskej deklarácii. Ako prezident Clinton na summite potvrdil: „*Nemo no sa vyhnúť v našich vzájomných vzťahoch občasným problémom - niektoré sú veľké, iné malé. Nesmieme však dovoliť, aby naštrbili ich celistvosť a pevné základy*“.²² V deklarácii sa zaviazali obe strany, že sa budú vzájomne informovať o detailoch navrhovaných iniciatív v politike takých oblastí ako je životné prostredie, zdravotníctvo, doprava a poľnohospodárstvo. Námietky voči politikám jednej strany druhou budú dovolené, avšak bez práva veta. Santer, vtedajší prezident Európskej komisie povedal: „*Príliš často v minulosti sme s prezidentom Clintonom museli venovať čas riešeniu sporov ako sú*

¹⁹ Európania preferovali dovoz banánov z ich bývalých kolónií, čo poškodilo spoločnosti v Centrálnej Amerike vlastnené USA. Potravinová bezpečnosť je ďalším balíkom problémov, konkrétne americké potraviny vyprodukované s hormonálnou podporou, prípadne iných aditív. Dnes už EÚ plánuje odporučiť veľké zmeny v dovoznom režime banánov do EÚ s cieľom vyriešiť a uzavrieť dlhotrvajúci spor EÚ a USA a krajín Centrálnej Ameriky zavedením novej metódy distribúcie, ktorá by mala byť kompatibilná s pravidlami medzinárodného obchodu.

²⁰ Rozhodnutie prinieslo vlnu nespokojnosti do kongresových kruhov a spochybňovanie opodstatnenosti zotrvania USA vo WTO, o čom Kongres USA má hlasovať tento rok (každých 5 rokov).

²¹ Stuart Eizenstat: "The cloud over transatlantic trade", *Financial Times*, September 8th, 2000

²² "Clinton and EU Move to Head Off Trade Disputes", *The Washington Post*, June 22nd, 1999

napr. banány, hormonálne modifikované mäso, aj napriek tomu, e 98% našich obchodných vz ahov zostáva neza a ených iadnymi problémami“.²³ Odvtedy sa medzi EÚ a USA schyľuje už k ďalšej obchodnej vojne, v ktorej centre stojí rum. Spor, ktorý začal ako nezhoda o vlastníctve značky rumu Havana Club medzi americkou a francúzskou firmou, sa postupne dostal až na pôdu WTO. EÚ obhajuje nárok francúzskej spoločnosti Pernod-Ricard na značku Havana Club, kým USA si myslia, že táto značka patrí bahamskej spoločnosti Bacardi, ktorá v minulosti sídlila na Kube.²⁴

Think tanky a akademická pôda v USA v tejto súvislosti majú obavy z dôsledkov týchto sporov pre vývoj globálneho obchodného systému, konkrétne WTO. Vytvorenie WTO prinieslo totiž mechanizmus postihovania jednotlivých krajín v prípade nedodržovania medzinárodných pravidiel. EÚ a USA boli motorom jeho vytvárania. Svojou reálnou politikou nerešpektovania pravidiel a rozhodnutí WTO však nasadzujú negatívny precedens.

Predseattlovské obavy z neúspechu globálnych rokovaní len potvrdzovali vážne obchodné problémové oblasti medzi EÚ a USA. Sám minister obchodu USA William Daley ich krátko pred summitom WTO (Seattle, december 1999) potvrdil: „*Úprimne sa obávam, e atlantická aliancia sa mô e sta najväčšou prekážkou v naštartovaní negociácií. Obchodné spory EÚ a USA sa mô u vymknú spod kontroly*“.²⁵ K návrhu záverečného komuniké, ktoré malo byť prijaté na summite v Seattle nedospeli experti a zástupcovia jednotlivých členských krajín už v Ženeve, sídle WTO. Preto sa na summit odchádzalo so značným pesimizmom dosiahnutia dohody. Rozpory boli značné.

EÚ a USA sa netajili ani netaja dostatočným sebedôverou (a vzájomnou dôverou), že to budú práve oni, ktorí budú udávať tón tvorbe nového systému globálneho obchodu; už v čase prípravy na ministerkú schôdzku WTO sa zhodovali v presvedčení *transatlantickej dominancie*. Na zosúladení stanovísk agendy tzv. Millennium Round však musia ešte popracovať, čo dokázal nakoniec i summit. EÚ a USA sa rozchádzajú vo fundamentálnej záležitosti - cieľoch nového kola. USA presadzujú prístup „krok za krokom“ tzv. „*step-by-step*“ (obsiahlosť agendy doporučujú redukovať na riešenie urgentných problémov a výziev globálneho obchodu. Podľa Davida Aarona, vtedajšieho nám. ministra obchodu USA, široká agenda neprinesie konkrétne výsledky rokovaní,

²³ "Clinton and EU Move to Head Off Trade Disputes", *The Washington Post*, June 22nd, 1999

²⁴ V centre sporu je aj americký zákon, ktorý dáva právo spoločnostiam, ktoré opustili Kubu, aby používali obchodné značky, ktoré im znárodnila kubánska vláda. To je podľa EÚ v rozpore s medzinárodnými obchodnými zákonmi.

²⁵ "US-EU rifts may threaten launch of trade round", *Financial Times*, October 30-31, 1999

presadzujú „prístup jedného balíka“, tzv. „single package approach“)²⁶, zatiaľ čo EÚ s Japonskom presadzujú prístup širokospektrálny (zahnutie oblastí ako je dumpingová politika, investície, poľnohospodárstvo, služby ai.), pretože by mohla byť ohrozená dynamika globálneho obchodu. Rozdielnosť postojov EÚ a USA pretrváva v otázke časovej (EÚ presadzuje dlhodobjšiu perspektívu dosiahnutých výsledkov nového kola) a metodologickej (USA presadzujú sektorálny prístup). Obidve strany sa zhodujú len v trvaní nového kola, ktoré by nemalo presiahnuť tri roky.

Pozícia EÚ vychádza hlavne stále z pretrvávajúceho protekcionistického charakteru spoločnej poľnohospodárskej politiky. Zatiaľ sa krajiny EÚ zdajú byť limitované determináciou čo najmenej liberalizovať v poľnohospodárstve. Hugo Paemen, veľvyslanec EK v USA, považuje za kľúčový aspekt začatia nového kola určenie jeho zmyslu a cieľa.²⁷ Záujmom EÚ je dôkaz opodstatnenia existencie WTO, relevantnosť nového kola k všetkým potrebám globálneho obchodu (preto navrhujú jeho širokospektrálnosť). Nové kolo by malo priniesť, podľa EÚ, do systému globálneho obchodu novú pridanú hodnotu, nájdenie vybilancovaného vzťahu medzi WTO, jej aktivitami a jednotlivými kolami globálnych obchodných rokovanií. Podľa Paemena je zanedbané zo strany vlád jednotlivých krajín aj „PR“ pre nové kolo, čo sa im negatívne vracia v podobe ďaleko efektívnejšej aktivizácie mimovládneho sektora v ovplyvňovaní verejnej mienky (pracovné štandardy, štandardy životného prostredia).

Japonsko, USA a EÚ sa zhodujú v presadzovaní realizácie záverov Uruguajského kola ďalšou liberalizáciou obchodu napr. priemyselných výrobkov. Rozvojovým krajinám by mali byť ponúknuté špeciálne programy na rozvoj technológií. USA sa skepticky pozerajú na väčšiu zaangažovanosť rozvojových krajín k zostavovaniu agendy (ako sa vyjadril David Aaron: „niektoré rozvojové krajiny počas Uruguajského kola ani nevedeli čo podpisujú“). Preto sa zasadzujú za myšlienku, aby všetky priemyselne vyspelé krajiny poskytli týmto krajinám technickú pomoc a zvýšili tak ich kapacitu na obsiahnutie šírky a hĺbky rokovanií nového kola. Politika „eliminácie“ rozvojových krajín by mohla priniesť negatívne efekty v negociáciách v budúcnosti. Do úvahy by sa mali brať i noví hráči na pôde WTO, rozhodne hlas Číny či už v pozícii pozorovateľa alebo už riadneho člena a hlas mimovládneho sektora.

²⁶ USA majú záujem otvoriť nasledovné oblasti obchodných vzťahov: liberalizácia poľnohospodárstva, vrátane využívania biotechnológie, liberalizácia služieb - telekomunikácie, bankové a finančné služby, elektronický obchod, možnosť vstupu USA do vládnych zakázok a mechanizmu zaobstarávania iných krajín (zabezpečenie transparentnosti procesov), pracovné a environmentálne štandardy.

²⁷ "Setting Transatlantic Priorities for the New Trade Round", seminár Európskeho inštitútu, Washington, 19.10.1999

Komisár EÚ pre obchodnú politiku Pascal Lamy pre Financial Times 7.12.1999 vyhlásil, že USA a Európa majú veľa spoločných dôvodov a rozdielov, prečo začať nové kolo rokovaní. Povedal, že dôvod kolapsu rokovaní v Seattle videl v pozornosti USA upriamenej už na blížiaci sa prezidentské voľby²⁸, pričom dokazuje, že načasovanie a miesto summitu boli taktiež chybou. Za ďalší faktor neúspechu označil neschopnosť mechanizmu WTO zaoberať sa komplexnosťou problémov a početnosťou svojho členstva. Pascal Lamy je jedným z tých, ktorí volajú po reforme WTO, navrhujúc eventuálne založenie parlamentu WTO. Pascal Lamy v Seattle otvorene kritizoval prezidenta Clintona za jeho vyhlásenie, že pracovné štandardy by mali byť súčasťou medzinárodných dohôd, a eventuálne dodržiavanie ich implementácie zabezpečené prostredníctvom sankcií.

V súčasnosti rokovania o agende nového kola budú pokračovať na nižšej expertnej úrovni v Ženeve. Pascal Lamy povedal, že po summite WTO je potrebné obdobie budovania stratenej dôvery tzv. „*confidence-rebuilding package*“²⁹. Zástupcovia obidvoch strán priznali, že stále pretrvávajú rozdielne názory, hlavne v oblasti poľnohospodárstva a v (ne)zahrnutí oblasti investícií a súťaživosti do agendy nového kola globálnych rokovaní. Charlene Barshefsky, obchodná zástupkyňa prezidenta USA povedala, že EÚ bude musieť byť flexibilnejšia a varovala, že široká agenda nového kola navrhovaná zo strany EÚ, nenájde podporu ani u rozvojových krajín ani iných skupín („*Nemyslím si, e chceme by nerealistickí o zlo itosti a komplexite pred nami stojacich úloh*“)³⁰.

Potešiteľný je fakt, že posledný summit USA a EÚ v Portugalsku na jar t.r. priniesol osobitné vyhlásenie k otázkam WTO, ktoré potvrdilo záujem obidvoch strán podporovať dynamiku svetového obchodu ako principiálneho nástroja budovania svetového mieru, rozvoja a zvyšovania hospodárskeho rastu. EÚ a USA vyjadrili záujem na flexibilnom prístupe budovania globálneho systému, ktorý bude odrážať nové výzvy vyplývajúce z rôznorodosti potrieb jednotlivých členských krajín WTO. USA a EÚ považujú za mimoriadne dôležité pokračovať v procese globalizácie a majú záujem začať globálne kolo obchodných rokovaní v čo najskoršom termíne. Do jeho agendy by mali byť zakomponované obavy a výhrady jednak rozvojových krajín ako aj záujmových skupín

²⁸ V minulosti sa neudiali totiž žiadne prevratné zmeny alebo progres bez "leadershipu" USA. Vyzerá to tak, že Clinton svojimi vyhláseniami vyhral finančne aj psychologicky u zástupcov podnikateľských kruhov úspechom rokovaní s Čínou o jej vstupe do WTO a takisto získal podporu financovania zo strany amerických odborov. Absolútne nie zlá politika pre Demokratickú stranu. WTO ako taká bola momentálne pre USA druhoradou záležitosťou.

²⁹ "US, Europe Hopeful On Some WTO Issues", *The Washington Post*, December 18, 1999

³⁰ "US, EU confirm commitment to new round of global trade talks", *The Financial Times*, December 19, 1999.

(pracovné štandardy a ochrana životného prostredia). WTO by sa mala transformovať na transparentnejšiu organizáciu, s väčšou otvorenosťou verejnosti. Špeciálny záujem majú obidve strany zohľadniť potreby rozvojových krajín (preferenčný prístup na trhy rozvinutého sveta, technická asistencia a budovanie inštitucionálnej kapacity, implementácia existujúcich multilaterálnych obchodných dohôd). USA a EÚ budú presadzovať spoluprácu WTO i s ostatnými medzinárodnými inštitúciami, špeciálne Medzinárodnou organizáciou práce (ILO). EÚ a USA si uvedomujú svoju dominanciu v budovaní globálneho obchodného systému v posledných 50-tych rokoch. Dnes musia mať záujem zapojiť do tohoto procesu i krajiny iných regiónov sveta.

Signály z rozvojového sveta³¹ sú však zmiešané - ten by chcel profitovať zo zníženia bariér exportu do vyspelých krajín. Skepsa vyplýva pochopiteľne ešte z nespĺnených záväzkov Uruguajského kola (1994). Zvlášť málo sľubov sa materializovalo v obchode s potravinami a textilom, ktoré sú hlavnými exportnými komoditami rozvojových krajín a v ktorých majú komparatívnu výhodu. Naopak, úroveň subvencií v USA a EÚ ešte vzrástli. Preto akcelerácii nových rozhovorov a vôle jednotlivých krajín by napomohla ochota politikov vyspelého sveta umožniť prístup na svoje trhy výrobkom z rozvojového sveta. Skeptickou je napríklad stále viac dominantnejšia India. Navyše tieto krajiny "majú plné ruky práce" s implementáciou už existujúcich pravidiel WTO v oblasti ochrany duševného vlastníctva a režimu pre zahraničné investície. V prípade, že vyspelé krajiny chcú vybudovať vôľu k začatiu nového kola globálnych rokovaní, mali by ísť príkladom: napríklad unilaterálnou redukciou obchodných bariér. Nie je skutočne na to dôvod, aby čakali s uvoľnením prístupu na trhy pre rozvojový svet. Mohol by to byť začiatok odbúravania skepsy v rozvojovom svete.

Je paradoxom, že entuziasmus samotnej byrokracie WTO pre spustenie nového kola je na bode mrazu. Majú dva silné argumenty: napredovanie reformy WTO je rýchlejšie v súčasných samotných negociáciách v porovnaní s tým, keby sa stala súčasťou veľkého balíka agendy globálneho kola a bola by predmetom politiky možných kompromisov. Druhým argumentom je, že mechanizmus riešenia konfliktov "prípado od prípadu" má väčšiu šancu na úspech a je produktívnejším ako hľadanie extenzívneho mandátu WTO v špecifických otázkach.

3.3. Stredná a východná Európa v transatlantických vzťahoch

Chceme či nechceme, prirodzene do týchto vzťahov vstupujú už aj krajiny kandidátske, ašpirujúce na členstvo v EÚ. Individuálne alebo blokovo. V minulosti

³¹ "The merit of trading quietly", *The Economist*, August 12th, 2000

značne viditeľným zoskupením CEFTA, prvoprijímanou skupinou krajín do NATO, dnes v podobe luxemburskej a helsinskej skupiny, formou stále viac aj ekonomicky vnímanej skupiny Višeγράdskej spolupráce (V4), v prípade Slovenska a Českej republiky zväzkom v Colnej únii.

V dlhodobej perspektíve by sa mali asociované krajiny pripojiť už k rozpracovanej širokospektrálnej NTA etablovanej medzi EÚ a USA. Rozširovanie EÚ je v kruhoch americkej administratívy vnímané ako cesta k zabezpečeniu väčšej stability v regióne SVE, k vytvoreniu väčšieho európskeho trhu a zároveň príspevok k zvýšeniu dynamiky EÚ, čo by malo v konkrétnom živote prispieť k zmobilizovaniu pracovnej mentality a kreativity „starej Európy“. Súčasný proces rozširovania je najväčším procesom v celej histórii Európskej únie. Zo súčasného počtu 380 miliónov vzrastie počet obyvateľov na 550 miliónov. EÚ sa tak stane najväčším jednotným trhom na svete.

USA deklarovali mnohokrát na rôznych fórach politickú podporu rozširovaniu EÚ *“èò najrýchlejším tempom a v èò najväčšom počte krajín”*. Aj napriek ich politickej podpore rýchlemu rozširovaniu EÚ, krajiny EÚ si začínajú uvedomovať, že rozširovanie nebude len európskou záležitosťou. Americká administratíva svojou politikou už totiž dokazuje, že v prípade ohrozovania amerických záujmov v asociovaných krajinách bude dostatočne vokálna a bude mať záujem integračné procesy ovplyvňovať. Vo vystúpeniach najvyšších amerických predstaviteľov na oficiálnych fórach už viackrát odzneli slová o tzv. diskriminácii amerických hospodárskych záujmov v asociovaných krajinách ich integračným procesom do EÚ, čo je praktickým dôsledkom implementácie asociovaných dohôd (USA vystupujú vo vzťahu EÚ a asociované krajiny ako tretia krajina). Preto snahy americkej ekonomickej diplomacie sú smerované do vytvorenia tzv. otvoreného komunikačného trojuholníka: asociované krajiny - EÚ - USA, čím by chceli USA docieľiť informovanosť o aspektoch prijímacieho procesu. Samotné USA po luxemburskom summite EÚ (december 1997) spustili proces pravidelných konzultácií s asociovanými krajinami o transatlantických vzťahoch (širokospektrálny záber, účasť odborných rezortov U.S. administratívy³²) aj s cieľom priblížiť sa k ich problémom prístupového procesu do EÚ. Všetky snahy USA, dokumentovateľné už sériou panelových diskusií a konferencií venujúcich pozornosť tomuto procesu, zapadajú do rámca pozorného sledovania európskych procesov.

Konkrétne už je spytovaná vo vzťahu USA - asociované krajiny napríklad obchodná legislatíva USA, tzv. *Všeobecného systému preferencií* (GSP), uľahčujúca asociovaným krajinám export na americký trh (jedna z mála foriem efektívnej zahraničnej pomoci

³² Pravidelne sa týchto rokovaní zúčastňovali zástupcovia MF USA, MO USA, Ministerstva poľnohospodárstva, Úradu obchodného predstaviteľa prezidenta USA (US TR) a ďalší.

tranzitívnym ekonomikám). Americká strana krátko po vytvorení luxemburskej skupiny uviedla do pozornosti podmienenosť zachovania štatútu GSP tej ktorej krajine neohrozovaním, resp. elimináciou negatívneho dopadu obchodných aktivít danej krajiny na obchodné záujmy USA, kam napríklad spadajú preferenčné zmluvy benefitujúcich krajín z GSP s inými vyspelými krajinami. Bezprostredne sa to týka asociačných dohôd kandidátskych krajín s EÚ.

Doterajší vývoj začína naznačovať, že obdobie prístupového procesu asociovaných krajín do EÚ sa bude komplikovať rozdielnymi záujmami EÚ a USA. To už dnes v praktickej politike potvrdzuje prezentovaný pocit poľských predstaviteľov: “Poľsko je trójskym koňom USA v Európe“. Určité vyjednávanie (tzv. “trade off”) už bolo naznačené americkou stranou pri hlasovaní o vstupe novoprijímaných krajín do NATO v Senáte U.S. Kongresu - požiadavka znižovania obchodných taríf a ústretovosti americkým obchodným záujmom, konkrétne voči záujmom spoločnosti Chrysler. Rovnako podstatným faktom je, že USA chápu prístupové rokovania asociovaných krajín aj ako výzvu na ovplyvnenie politiky EÚ v určitých oblastiach. Netaja sa tým, že v tomto procese vidia šancu na reformu EÚ, hlavne jej spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Reprezentácia EÚ si tieto všetky aspekty začína uvedomovať a prijala už aj prvé konkrétne opatrenia. Zástupcovia Európskej komisie vo Washingtone nepopierajú sťaženu situáciu asociovaných krajín počas prístupového procesu, ktoré budú vystavené v období kým vstúpia do EÚ tlakom jednak zo strany EÚ, jednak zo strany USA. Za tým účelom bol v Bruseli vypracovaný tzv. argumentačný dokument, ktorý by sa mal stať pomôckou pre asociované krajiny ako argumentácia pri presadzovaní záujmov *vis-a-vis* tzv. tretím krajinám (najmä to teda bolo vypracované za účelom zjednotenia komunikácie a argumentácie asociovaných krajín s USA). Delegatúra Európskej komisie v USA nedávno zriadila post zvláštného pracovníka na sledovanie postojov U.S. administratívy k asociovaným krajinám a má snahu zapojiť sa do vysvetľovania pozitívnych aspektov rozširovania EÚ na jednotlivých ministerstvách U.S. administratívy s cieľom eliminácie negatívnych reakcií USA k asociovaným krajinám počas prístupového procesu. Doznanie týchto opatrení nastane až pri postupnom negociovaní kapitol, ktoré si budú vyžadovať zo strany kandidátskych krajín prechodné obdobie, t.j. budú sledovať oblasti, v ktorých sa *de jure* asociované krajiny nezaradia do existujúceho transatlantického ekonomického a právneho rámca tým, že vstúpia do EÚ.

V minulosti v USA bolo dlho počuť v politicko-hospodárskych sférach o regióne SVE len v súvislosti s rozširovaním NATO, k čomu patrilo automatické zvýšenie „ratingu“ ekonomického a investičného prostredia troch novoprijímaných krajín. Bolo by naivné sa domnievať, že rozširovanie NATO bolo len politicko-bezpečnostným aktom.

V čase môjho príchodu do Washingtonu ešte v roku 1996 bol región SVE vnímaný cez zoskupenie CEFTA krajín. Ako združenie s jej investičným potenciálom bola poprvýkrát CEFTA³³ predstavená podnikateľským a finančným kruhom v USA na jar v roku 1997 konferenciou: „*Investičná konferencia CEFTA*“ v New Yorku, na ktorej každá krajina mala možnosť seba-prezentácie, ale priestor bol ponechaný i predstaveniu fungovania mechanizmu CEFTA, t.j. jej liberalizačné kroky a režim členských krajín.

Prečo CEFTA a nie individuálne krajiny? Z amerického pohľadu nazerania na svet je dôležitá veľkosť trhu (možnosť amerického exportu a s tým vytváranie pracovných možností pre americkú pracovnú silu), ktorým zatiaľ ani jedna krajina regiónu SVE nemá šancu zaujať. Pripojením Rumunska a Bulharska sa záujem o CEFTA ešte zvýšil. Veľkosť ich trhu bola zviditeľnená aj mohutnou ekonomickou podporou zo strany USA po uskutočnení ich politických zmien. CEFTA dnes už predstavuje potenciál takmer 100 mil. trhu, ktorý navyše priťahuje americké investície svojím mechanizmom: investíciou v jednej z členských krajín je dovoľené potom využívať liberalizovaný režim v rámci celého zoskupenia.

Vplyv CEFTA sa prejavoval aj druhým smerom - aktivity jej členských krajín na pôde Washingtonu dokázali byť koordinované vo forme spoločnej artikulácie požiadaviek voči americkej exekutive a U.S. Kongresu či už vo forme presadenia zmien v americkej legislatíve alebo vplyvom na obchodné vzťahy a pod.(takmer rutinou sa stalo napr. každoročné spoločné lobovanie členských krajín CEFTA za predĺženie štatútu GSP).

Spočiatku vnímanie regiónu prostredníctvom CEFTA sa odrazilo aj vo sformovaní Central Eastern European Business Center (CEEBC) na Ministerstve obchodu USA - informačného centra pre podnikateľov, poskytujúceho informácie pre amerických podnikateľov zaujímajúcich sa o región SVE. CEEBC bol základným inštrumentom databázy pri oslovovaní podnikateľskej komunity o účasť na konferenciách orientovaných na Strednú Európu. Obdobnú formu spolupráce - poskytovanie informácií a financovanie projektov mali v rámci svojich štruktúr zorganizované aj inštitúcie ako Obchodná rada medzinárodného porozumenia (BCIU), U.S. EXIM Bank a Medzinárodná korporácia súkromných investícií (OPIC). Na základe svojho dlhoročného establishmentu vo Washingtone nie je nezaujímavé prepojenie ich predstaviteľov na kongresové kruhy a U.S. administratívu³⁴.

³³ CEFTA - Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode, ktorej členskými krajinami sú Česká republika, Slovenská republika, Maďarská republika, Poľská republika, Slovinská republika, Rumunsko a Bulharsko.

³⁴ Spolupráca so spomenutými organizáciami sa osvedčila v našich bilaterálnych vzťahoch s USA, napr. BCIU asistovalo pri organizovaní významnej investičnej konferencie Bieleho domu, zameranej na región SVE v Clevelande, významnou mierou prispelo k úspechu CEFTA konferencie v New Yorku, pri návštevách slovenských predstaviteľov vo

Dnes CEFTA ustupuje do úzadia. CEFTA pre USA, EÚ i pre samotné kandidátske krajiny prestala byť intenzifikáciou prístupového procesu do EÚ až natoľko zaujímavou. Napokon, ochranárske alebo v prípade problémov odvetné opatrenia v obchodnej politike, kandidátske krajiny skôr zavádzajú voči svojim partnerom v rámci CEFTA, čo im umožňuje nezáväznosť jej pravidiel. Ich presadzovateľnosť voči EÚ by bola, dá sa povedať až politickou, taktickou chybou a v konečnom dôsledku nemožné.

Je len na škodu veci, že spolupráca SR a ČR v zväzku v Colnej únii nie je využitá viac. Situácia sa zdá byť zbytočne komplikovaná. S EÚ prebiehajú rokovania Českej republiky a Slovenska samostatne, čo vytvára samozrejme priestor na mnohé špekulácie postupu a prísľubov jednotlivých krajín. Samotnej EÚ to tiež vytvára priestor na negociácie. Aj USA s postojom napríklad ČR k mechanizmu Colnej únie majú už skúsenosti (mám na mysli využívanie jej mechanizmu českou stranou v negociáciách so zástupcami spoločností Airbus a Boeing).

V súčasnosti má vo videní regiónu "zelenú" Višegrádska spolupráca. Spolupráca V4 nám prináša už prvé pozitívne výsledky, medzi ktoré patrí hlavne zmena vnímania Slovenska na medzinárodnej scéne a jej spolupatričnosti k určitej skupine krajín. Povedzme Slovinsko, ako aj iné krajiny, nám túto pozíciu neskrývane závidia. Výsledkov spolupráce už v čase jej vzniku nebolo až tak málo - diplomatická kooperácia pri dialógu s EÚ, OECD, NATO. Dnes, po niekoľkých rokoch, je situácia diametrálne odlišná. Traja naši višegrádski susedia sú už členmi NATO, OECD, luxemburskej skupiny. My zatiaľ krajiny v týchto zoskupeniach dobiehame, samozrejme za precíznejšie formulovaných a prísnejších podmienok. Práve vďaka (ne)schopnosti týchto krajín naplňať požiadavky vyplývajúce z členstva, zisťujú v OECD či NATO slabé miesta, ktoré treba hodnotiť prísnejšie. Aj tieto dôvody viedli k pokusom o revitalizáciu višegrádskej spolupráce, ktorá by mala posilniť postavenie SR v regióne väzbami na svojich susedov, s jasnou víziou spolupráce stredoeurópskych krajín. Jej význam totiž bude v budúcnosti len naberat' na dôležitosť a v mnohom nám môže napomôcť v spoločnom presadzovaní našich zámerov a cieľov. Ako hovorí štátny tajomník MZV SR Ján Figel': *"Višegrád mô e pre Slovensko znamená viac ne hovoria matematické čísla označujúce počet obyvateľov či rozlohu územia. V tomto priestore je Slovensko najmenšie, práve preto je však jeho poslaním spája a vytvára vlastné podnety alebo spoločné riešenia. Vtedy bude podporované a oceňované"*.³⁵

Washington, konkrétne organizáciou okrúhlych stolov s podnikateľmi s premiérom SR Mikulášom Dzurindom (november 1999) a podpredsedom vlády SR pre ekonomiku I. Miklošom (február 1999). Spolupráca s OPICom a CEEBICom sa osvedčila takisto pri organizovaní podnikateľskej misie kongressmana Johna Micu na Slovensku (august 1999).

³⁵ Ján Figel': "Vstup Slovenska do Európskej únie", *Euro Listy*, 3/2000

Únia, ktorá otvorí brány prvej skupine krajín bude, ako v minulosti minimálne z pragmatických dôvodov, postupovať blokovo. Pre Slovensko niet lepšej alternatívy ako Višegrádska skupina. Sympatické je zasadzovanie sa našich susedov za naše ambície, ako to prezentoval v rozhovore Rudolf Slánsky: *“Prijatie Slovenska do EÚ je v prioritnom záujme našej krajiny. Vypovedá pre to rad dôvodov. Sú to napríklad ekonomické dôvody, záujem na tom, aby obe krajiny boli v spoločnom hospodárskom priestore, aby naša dvojstranná colná únia prešla do veľkej Únie európskych štátov. Nechceme tie skomplikovať vzťahy občanov oboch našich krajín schengenskou hranicou, a navyše vieme, že je ľahšie zabezpečiť 98-kilometrovú slovensko-ukrajinskú hranicu než celé hranice Slovenska. V našom záujme je aj účasť v Únii, ktorá prehlbuje spoločnú zahraničnú a obrannú politiku, teda zvyšuje bezpečnosť i politický status členských krajín”*.³⁶

V prístupovom procese do NATO i EÚ môže byť teda v blízkej budúcnosti Višegrád optimálnym variantom vnímania aspirácií Slovenska v tejto skupine krajín. Presadzovanie zahranično-politických priorít sformovaním silnejšej a údernejšej V4 môže vzniknúť zaujímavejší komunikačný trojuholník: EÚ - USA - V4. Veď nakoniec už viaceré významné fóra potvrdili akceptáciu životaschopnosti višegrádskej spolupráce. Optimistické vyhladky vstupu V4 dávajú vyjadrenia komisára Guntera Verheugena v zmysle tom, že Únia by medzi novými členmi rada privítala višegrádsku skupinu naraz. Stretnutie vo formáte premiérov V4 a francúzskeho ministerského predsedu Lionela Jospina v Budapešti začiatkom mája t.r. potvrdilo takisto, že Francúzsko akceptuje životaschopnosť višegrádskej spolupráce. Jospin ubezpečil premiérov V4, že EÚ bude na prijatie prvých členov pripravená v roku 2002. Schôdzka mala zvláštny význam, keďže sa konala krátko pred blížiacim sa prevzatím predsedníckej štafety EÚ Francúzskom. Aj nemecký štátny tajomník MZV Wolfgang Ischinger to povedal jasne na konferencii v Bratislave: *“Aktívna susedská politika, ktorá postupuje aj cez oivenie višegrádskej spolupráce, si zasluhuje veľký rešpekt. Je sluha Európe.”* Višegrádsku spoluprácu možno vnímať ako službu Európe, kým bude znižovať potencionálne napätie v stredoeurópskom priestore a vytvárať atmosféru dobrých vzťahov. Otázna je však budúcnosť v dlhodobjšom časovom horizonte, kedy by višegrádska skupina eventuálne začala presadzovať iné (napr. americké záujmy). Poľsko, podľa početných vyjadrení svojich predstaviteľov, sa už cíti ako “trójsky kôň” USA v Európe. Táto pozícia neskrývane dostáva Poľsko do špecifickej polohy v integračnom procese do EÚ. Poľsku, problémovému, čo sa týka aj priebehu jeho prístupového procesu, sa to v reálnej politike pretavuje do ochoty spolupracovať intenzívnejšie v rámci V4. Slovensku to v konečnom dôsledku takticky vyhovuje. Pre samotnú EÚ to tiež môže vhodne poslúžiť ako argument na spomalenie tempa prístupového procesu a oddaľovanie termínu prijatia prvých krajín.

³⁶ "Prioritný záujem Českej republiky. Odovzdávanie skúseností z predvstupových procesov". Odpovede Rudolfa Slánskeho, veľvyslancu ČR v SR, *EUROFORUM*, 1/2000

Kapitolu by som opäť zakončila odpoveďami Jamesa F. Dobbinsa, nám. ministerky zahraničných vecí USA pre európske otázky na otázku³⁷: *Po parlamentných voľbách v roku 1998 na Slovensku sme svedkami zintenzívňujúcej sa spolupráce v rámci Višegrádskej štvorky. Všetky tri krajiny okrem Slovenska sú dnes členmi NATO, OECD, luxemburskej skupiny v prístupovom procese do EÚ. Aký je Váš názor na Višegrádsku spoluprácu a na jej inštrumentálnu úlohu v pomoci Slovensku dosiahnuť svojich partnerov?*

*“Spojené štáty vítajú revitalizáciu spolupráce v rámci Višegrádskej štvorky. Povaujeme to za jeden z pozitívnych výsledkov zmien po voľbách v roku 1998. Konzultácie o rôznych regionálnych otázkach medzi Slovenskom, Ďskou republikou, Maďarskom a Poľskom v rámci V4 prispievajú k stabilite na európskom kontinente. USA výrazne podporujú úsilie Slovenska začleniť sa do európskych a transatlantických hospodárskych a bezpečnostných zoskupení. Vláda Mikuláša Dzurindu síce od nástupu do funkcie dosiahla v mnohých otázkach významný pokrok, musí sa však urobiť ešte veľa významnej práce. Kľúčové pre úspech Slovenska je predovšetkým disciplinované a rýchle napredovanie v ekonomických reformách. Významným prínosom pre euroatlantické integračné ambície Slovenska je silná podpora zo strany jeho višegrádskeho partnerov. Veľmi užitočné pre Slovensko sú tie skúsenosti a rady týchto krajín z členstva v NATO, o ktoré sa môžeme podeliť. Registrujeme takisto úzku spoluprácu medzi Ďskou republikou a Slovenskom v procese harmonizácie domácej legislatívy s *acquis communautaire* Európskej únie. Tieto iniciatívy vítame a vysoko oceňujeme. Počas pôsobenia vlády premiéra Dzurindu urobilo Slovensko veľa, aby dobehlo zmeškaný čas a príležitosti. Svoje ciele však bude schopné realizovať iba za predpokladu pokračujúceho konsenzu na politických cieľoch a rezolútnej implementácie reforiem”.*

Domnievate sa, že Európska únia je schopná súčasne uskutočniť vnútornú reformu a rozšíriť sa o nových členov?

“Nie sme si istí súčasťou Európskej únie, tieto procesy sú však z hľadiska našich záujmov veľmi dôležité. Závisí od členských krajín, aké kroky sa rozhodnú uskutočniť, aby mohli ekonomicky, sociálne a inštitucionálne absorbovať do Únie ďalšie krajiny. Musia tiež vyvíjať očakávaná kandidátskych krajín s očakávaniami členských štátov. Prebiehajúce kolo rozširovania je jednou z najvýznamnejších výziev, akými musela Únia čeliť. Vieme, že za procesmi integrácie a rozširovania stojí mnoho tvrdej práce zo strany inštitúcií Európskej únie, vieme takisto o mnohých nákladoch s nimi súvisiacimi. Ako povedal v nemeckom Aachene prezident Clinton, USA budú pokračovať v podpore najambicióznějších európskych unifikovaných projektov.”

³⁷ Listy SFPA, september 2000

4. Hospodárske vzťahy SR - USA

U.S. administratíva od volieb v roku 1998, kedy došlo k zásadnému obratu v bilaterálnych vzťahoch, niekoľkokrát na najvyššej úrovni ocenila politiku slovenskej vlády³⁸. Ocenený bol návrat SR na „prozápadnú cestu“ (NATO, OECD a EÚ) a dosiahnutie politického konsenzu vyslaného zo SR v realizácii hospodárskej politiky vlády SR. Skončilo sa obdobie, keď vláda USA otvorene kritizovala politiku slovenskej vlády a oficiálne styky obmedzovala na minimum. Bolo to obdobie, počas ktorého sa jej pozornosť sústreďovala na spoluprácu s parlamentnou opozíciou a mimovládnyimi organizáciami. Rok 1999 bol preto rokom normalizácie vzájomných vzťahov a budovania stratenej dôvery; rok 2000 bol rokom pretavenia prvých úspechov zrealizovaných najvyšších návštev do rozvoja vzťahov na expertnej úrovni so snahou potvrdzovania postavenia SR v pozícii kredibilného partnera s nemennosťou nastúpeného kurzu.

Konkrétne I. Mikloš, podpredseda vlády SR pre ekonomiku sa počas svojich viacerých návštev vo Washingtone na stretnutiach s predstaviteľmi USA, Svetovej banky, MMF a ostatnými partnermi sústredil na prezentáciu ekonomického programu vlády SR, predovšetkým prezentáciu politiky stabilizácie makroekonomickej a reštrukturalizácie mikroekonomickej sféry v SR (s dôrazom na privatizačný proces, politiku vlády SR smerom k zahraničným investorom, zostavovanie štátneho rozpočtu, reštrukturalizáciu bankového a podnikového sektoru).

³⁸ USA deklarovali prvýkrát podporu zvolenej slovenskej vláde oficiálnym vyjadrením MZV USA už hneď po jej vytvorení, 30.10.1998. Politiku vlády ocenila v priebehu roku 1999 a 2000 niekoľkokrát ministerka zahraničných vecí M. Albright, pochvalne sa na adresu Slovenska počas celého doterajšieho pôsobenia Dzurindovej vlády vyjadroval aj prezident USA Bill Clinton. Prvým významným ocenením politiky novej vlády v americkom Kongrese bolo vystúpenie zástupcu štátu New Jersey, kongressmana Christophera Smitha 11.3.1999. Najdôležitejšou, z pohľadu vzťahov s Kongresom USA, však bola spoločná rezolúcia H.Con.Res.165, prijatá v Snemovni reprezentantov, s podporou Senátu 16.11.1999. Kongres v rezolúcii potvrdzuje, že na Slovensku sa od septembra 1998 uskutočnili demokratické parlamentné voľby, že nová slovenská vláda je oddaná demokratickým a ekonomickým reformám, chráni a podporuje práva občanov SR bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť a presadzuje zahraničnú politiku v súlade s jej jednoznačným záujmom o integráciu Slovenska do paneurópskych a transatlantických inštitúcií.

V politicko-ekonomickej agende veľvyslanectva dominovali štyri okruhy otázok:

- Získavanie podpory USA v prístupovom procese SR do OECD;
- Získavanie podpory prístupovému procesu nepriamo i do EÚ³⁹;
- Realizácia politiky vlády SR pri získavaní zahraničných investícií;
- Spolupráca so Svetovou bankou a MMF.

Komplexný pohľad na bilaterálne hospodárske vzťahy sa stal agendou už pravidelných Slovensko-amerických ekonomických expertných okrúhlych stolov, konajúcich sa raz za rok na najvyššej úrovni.⁴⁰ Opakovane bol deklarovaný záujem SR o briefingy americkej strany k aktuálnym otázkam transatlantického procesu a možnosti prípadného intenzívnejšieho zapájania sa do jednotlivých častí NTA; z americkej strany pretrváva stály záujem o informácie o prístupovom procese SR do EÚ (v tom čase i do OECD). Okrúhly stôl sa stal platformou na diskutovanie otázok podpory USA v prístupovom procese do EÚ (odzrkadľuje sa to už v prejavenom záujme USA ísť do hlbšieho dialógu napr. o tarifnej politike) a pri získavaní pozornosti v politike SR na prilákanie zahraničných investícií⁴¹. Za okrúhlym stolom sú zastúpené všetky zainteresované ekonomické rezorty administratívy USA a SR, čím sa prehlbuje konštruktívny expertný dialóg SR-USA napomáhajúci reformám a pripravenosti SR v integračných negotáciách.

Po voľbách akcelerovala celková zahraničná pomoc USA, koordinovaná MZV USA⁴², akcelerovala. V roku 1999 bola navýšená jej pôvodne plánovaná výška o 1 mil USD⁴³, na 3 mil USD. USA deklarovali záujem o realizáciu krátkodobých projektov a celkovo svoju zahraničnú pomoc plánovali ukončiť v priebehu 1-2 rokov⁴⁴. Zahraničná

³⁹ USA vedú pravidelné rokovania s predstaviteľmi EÚ trojky.

⁴⁰ Prvé dva okrúhle stoly sa konali v júni 1999 a máji 1999. Za slovenskú stranu im predsedal Ivan Mikloš, podpredseda vlády SR pre ekonomiku. Za americkú stranu, za prítomnosti kľúčových ministerstiev U.S. administratívy, prvému predsedal Stuart Eizenstat, námestník ministerky zahraničných vecí USA pre ekonomické, obchodné a poľnohospodárske záležitosti, v druhom roku mu predsedal Alan Larson, ktorý prebral pozíciu Stuarta Eizenstata na MZV USA po jeho odchode na post zástupcu ministra financií USA.

⁴¹ Možnú investíciu fy U.S. Steel do VSŽ Košice považovali obidve strany za dôležitý signál americkej investičnej komunite, s pravdepodobným multiplikačným efektom prítiahnutia ďalších investícií.

⁴² Technická pomoc zo strany USA je poskytovaná za koordinácie MZV USA, zastrešujúceho asistenciu všetkých odborných rezortov U.S. administratívy, vrátane US AID.

⁴³ Bola to síce čiastka svojim objemom symbolická, ale v konkurencii potrieb jednotlivých krajín regiónu nie nezanedbateľná (centrum pozornosti bolo na Balkáne).

⁴⁴ USA plánovali ukončiť činnosť kancelárie US AID v Bratislave na jeseň v roku 2000 (SR nebola v regióne jediná, programy boli v útlme už aj v ČR, MR, PR a Baltských krajinách). Zároveň však indikovali otvorenosť a flexibilitu v závislosti od špecifikácie potrieb vlády SR.

pomoc bola a naďalej bude orientovaná hlavne do hospodárskej oblasti⁴⁵: finančný sektor, zdravotníctvo, reštrukturalizácia podnikového a bankového sektora⁴⁶, boj proti korupcii a organizovanému zločinu a pod. Na rok 2001 pravdepodobne rozpočet zahraničnej pomoci USA bude navýšený do výšky až 4 mil USD.

V súvislosti s privatizačným procesom americká strana konštantne upozorňovala na dôležitosť transparentnosti krokov v privatizácii (pozitívne je vnímané postavenie Transparency International a snaha vlády SR vysporiadať sa s korupciou a klientelizmom). Citlivo sledovala napr. privatizáciu telekomunikácií, sleduje privatizáciu bankového sektora, nakoľko tie považuje za dôležitú skúšku vlády pri vysielaní signálov západnej investičnej komunite. Napríklad pozitívne sa vyjadril o zapojení Transparency International do hospodárskych procesov v SR zástupca MZV USA. T. Wayne (september 1999) „*to je to, čo chceme vidieť i v iných krajinách regiónu*“.

Za veľmi výrazný pokrok od novembra 1998 považujem skutočnosť, že sa slovenskej diplomacii podarilo podchytiť pomerne slušný okruh osobností politicko-ekonomickej komunity USA, tzv. decízne osobnosti najmä v U.S. administratíve a U.S. Kongrese, v polovládnych inštitúciách, ktoré sú dnes naklonené napomáhať rozvoju bilaterálnych vzťahov a realizácii integračných snáh SR. Takou osobnosťou je jednoznačne *Stuart Eizenstat*,⁴⁷ ktorý počas môjho pôsobenia vo Washingtone prešiel postami zástupcu ministra obchodu USA, námestníka ministerky zahraničných vecí USA pre ekonomické, obchodné a poľnohospodárske záležitosti na post zástupcu ministra financií USA. Stuart Eizenstat je bývalým veľvyslancom USA pri Európskej komisii, je otcom a dlhoročným silným advokátom transatlantického dialógu. Ďalšou osobnosťou je *Alan Larson*, súčasný námestník ministerky zahraničných vecí USA pre ekonomické, obchodné a poľnohospodárske záležitosti a bývalý veľvyslanec USA pri OECD, k nemu sa pripája bývalý zástupca ministra obchodu USA a takisto bývalý veľvyslanec USA pri OECD, *David Aaron*. Výraznou osobnosťou washingtonského establishmentu naklonený SR je aj veľvyslanec *Henry Owen*, ktorý je v súčasnosti poradcom fy Salomon Brothers, špecializujúci sa na oblasť telekomunikácií, dopravy a infraštruktúrne projekty. Je takisto co-chairmanom Bretton-Woods Committee, s intenzívnym prepojením na Svetovú banku a EBRD. V rokoch 1977 - 1981 bol koordinátorom zahraničnej ekonomickej politiky v Bielom dome a špeciálnym

⁴⁵ Konkrétne stretnutie prezidenta Clintona s premiérom Dzurindom (OSN, september 1999) prinieslo príslub poskytnutia prostriedkov na expertízu v privatizácii bánk a v boji proti korupcii.

⁴⁶ Konkrétne Stuart Eizenstat ponúkol pomoc MF USA v procese privatizácie bánk.

⁴⁷ Stuart Eizenstat bol nápomocný SR v prístupovom procese SR do OECD ako aj v procese prípravy hodnotiaceho posudku EK na jeseň v roku 1999.

predstaviteľom prezidenta USA pre medzinárodné ekonomické summity. Predtým pôsobil na Brookings Institution a MZV USA. Bol to Henry Owen, ktorý v súvislosti s prístupovým procesom SR do OECD naznačil, že prichádza fáza tá, v ktorej by misia USA pri OECD mala expertne asistovať SR a doslova povedal: „*úloha misie USA pri OECD je dosta Slovensko do OECD*“.

I. Získavanie podpory USA v prístupovom procese SR do OECD

Angažovanie sa USA v začlenení SR (spolu s ostatnými krajinami V4) do OECD nebolo náhodnou záležitosťou. Prezident Clinton spustil proces otvárania transatlantických politických a obranných štruktúr ako aj globálnych ekonomických štruktúr najperspektívnejším krajinám SVE. Slovensko patrilo medzi tie krajiny bývalého komunistického bloku, u ktorých si USA želali dôsledné zavŕšenie ekonomických reforiem a schopnosť dosiahnuť vysokú úroveň štandardov trhovej ekonomiky.

Vel'vyslanectvo SR na stretnutiach so zástupcami americkej administratívy (MZV USA, MO USA a MF USA) kladlo dôraz na získanie podpory USA v prístupovom procese SR do OECD. Postoj U.S. administratívy do roku 1998 od júla 1996, kedy prebehla prvá neúspešná previerka SR v Spoločnom výbore OECD pre medzinárodné investície a nadnárodné spoločnosti (CIME) a Výbore OECD pre kapitálové pohyby a neviditeľné transakcie (CMIT), zostal nezmenený s opakovaním stálych výhrad k získaniu ich podpory zakotvených v záveroch oboch výborov. Pretrvávajúcimi otvorenými otázkami naďalej boli transparentnosť privatizácie (čitateľnosť dlhodobého vývoja), uznávanie demokratických princípov (tzv. nepísané pravidlá OECD) a štandardov OECD (Liberalizačné kódy OECD). Po ustanovení novej vlády v novembri 1998 a schválení požadovaných legislatívnych krokov v NR SR, USA nevideli vážnejšiu prekážku v získaní skorého členstva SR v OECD. Kľúčovou prioritou v tom období bola príprava SR na druhú examináciu v Spoločnom výbore CIME/CMIT.

Prvá verbálna podpora USA nášmu prístupovému procesu bola vyslovená ústami námestníka obchodu USA, *R.L. Malleta* (november 1998) počas jeho návštevy Slovenska. USA kontinuálne upozorňovali slovenských predstaviteľov, že plné získanie podpory USA bude podmienené dôslednou prípravou a úspešným zvládnutím druhej previerky v Spoločnom výbore CIME/CMIT. Generálny tajomník OECD ako i USA zdôrazňovali potrebu vedenia dialógu slovenskej strany s členskými krajinami OECD a Sekretariátom OECD a v záujme akcelerácie celého procesu prednostne zainteresovanie susedných krajín (ČR, MR, PR a Rakúsko), ktoré by mohli presadzovať záujmy SR na pôde OECD.

“Po opadnutí” nadšenia po zostavení novej vlády a prezentovaní ich verbálnej podpory však USA začínali presadzovať a avizovať (viackrát tlmočené stanovisko veľvyslanectva USA v SR a Stálej misie USA pri OECD našim najvyšším vládnym predstaviteľom) opatrnejší a konzervatívnejší postup. Vstup SR do OECD videli ako reálny v priebehu poldruha až dvoch rokov. Získanie ich podpory podmieňovali realizáciou nasledovných krokov a opatrení⁴⁸:

- Stabilizácia makroekonomického prostredia;
- Zdokonalenie bankového dohľadu a kontroly finančného trhu;
- Sprístupnenie privatizačného procesu, privatizácia strategických sektorov: telekomunikácie, energetický sektor, plynárenstvo;
- Riešenie privatizácie VÚB a IRB (najrýchlejšie ako je to možné) - prezentácia zo strany vlády už určitých zamýšľaných krokov - harmonogram privatizácie;
- Vytvorenie transparentného investičného prostredia pre vstup priamych zahraničných investícií (FDI). Politika vlády voči FDI v smere vytvorenia mimoriadne atraktívnych ponúk v porovnaní s prostredím v susedných krajinách (PR, MR). Inak opatrenia, vyhlásenia, deklarácie nebudú mať očakávaný efekt (odporúčanie nevychádzať len z daňových úľav).

Na rokovaníach so zástupcami U.S. administratívy, predovšetkým vtedajším nám. ministerky zahraničných vecí USA pre ekonomické, obchodné a poľnohospodárske záležitosti Stuartom Eizenstatom a vtedajším námestníkom ministra obchodu Davidom Aaronom Ivan Mikloš niekoľkokrát požiadal o podporu USA integračným snahám SR do OECD. Obidvaja námestníci deklarovali snahám SR podporu za podmienky realizácie rýchlych a dôsledných krokov ekonomickej reformy. Stuart Eizenstat a jeho následník na poste na MZV USA Alan Larson pripomínali aj iné faktory, ktoré v tom čase objektívne sťažovali prístupový proces SR do OECD, konkrétne globálna finančná kríza, postoj USA k negociáciám schvaľovania nového mechanizmu rozpočtu OECD, bezprostredne súvisiacimi s prijímaním nových krajín, ťažkosti posledneprijímaných krajín naplňať záväzky (ČR), ku ktorým sa pri vstupe do OECD zaviazali.

Otázka termínu získania členstva bola v tom momente podľa Eizenstata⁴⁹ menej podstatná ako realizácia ekonomických reforiem v SR, ktoré boli nevyhnutné na splnenie záväzkov potrebných pre získanie členstva (Liberalizačné kódy OECD). USA

⁴⁸ Zdroj: Rozhovor s ekonomickým zástupcom ZÚ USA v SR Markom Bocchettim, ktorý bol členom delegácie USA na prezentácii: *"Economic Survey. Slovak Economy in 1996-1998"*, Paríž, december 1998

⁴⁹ Počas stretnutia I. Mikloša so S. Eizenstatom na Svetovom ekonomickom fóre v Davose zaznelo prvýkrát od americkej strany, že otázka vstupu Slovenska nie je otázkou toho, že "či, ale kedy". Tento postoj tlmočili zástupcovia USA aj neskôr pri iných príležitostiach.

potvrďovali, že vstup SR do OECD nie je politickým rozhodnutím, ale rozhodnutím, ktoré bude prijaté na základe naplnenia kritérií ekonomických požadovaných aj od druhých kandidátskych krajín. USA vylúčili už začiatkom roku 1999 uplatňovanie politiky „dvojitého štandardu“. Naopak postavenie SR k OECD charakterizovali, v porovnaní s ostatnými kandidátskymi krajinami, ako „privilegované“.

USA niekoľkokrát ponúkli pomoc v prístupovom procese formou konzultácií. Po sformulovaní odpovede SR na závery Spoločného výboru CIME/CMIT z júla 1996, sme z tohto dôvodu na Veľvyslanectve doporučili vytvorenie tzv. *OECD Task Force*. Išlo o expertnú reprezentáciu zainteresovaných rezortov SR vedenej splnomocnencom vlády SR pre prístupový proces SR do OECD a jej vycestovanie do kľúčových krajín OECD s prezentáciou pokroku urobeného v SR ako aj so žiadosťou o podporu v prístupovom procese SR.

Opatrnosť americkej strany k vstupu Slovenska bola spôsobená najmä obavami zo zraniteľnosti slovenskej ekonomiky. Začiatkom apríla sa konala previerka SR vo Výbore OECD pre finančné trhy (5.4.2000), ktorú si vlastne USA vyžiadali na základe týchto obáv. Krátko na to orgány USA rozoslali do hlavných miest členských krajín OECD písomnú komunikáciu (s určením pre príslušné MZV a MF), v ktorej vyjadrili, že zatiaľ nemôžu podporiť začlenenie Slovenska do OECD v júni roku 2000. Hlavné argumenty v stanovisku, boli nasledovné:

- Slovenská ekonomika vykazuje ešte slabosti, a hospodárska situácia vzbudzuje iste pochybnosti (makroekonomická stabilita, rozpočet roku 2001, dohľad nad finančným trhom, privatizácia bankového sektora).
- Liberalizácia kapitálových pohybov môže spôsobiť vážne problémy a vystavenie ekonomiky potenciálnej finančnej kríze ako v prípade Mexika, Kórey a ČR, pripisovanej vstupu týchto krajín do OECD.
- USA sa obávali, že prijatie Slovenska do OECD v takej situácii by sa mohlo stať precedensom napr. pre pobaltské krajiny, ktoré sa rovnako uchádzajú o rokovania.

USA navrhovali stanoviť úlohy (tzv. set up of benchmarking), ktoré by mala SR medzičasom naplniť. Rada OECD by potom mohla o pripravenosti SR na vstup do OECD rokovať v decembri roku 2000. Po krokoch USA nasledovala zo slovenskej strany diplomatická ofenzíva na oficiálnom i neformálnom poli⁵⁰. Ešte v apríli sa

⁵⁰ Snahu SR o vstup významne podporili aj osobné listy, ktoré svojim partnerom v členských krajinách OECD zaslali prezident Schuster, premiér Dzurinda, ministerka financií Schmognerová a minister zahraničných vecí Eduard Kukan. Členské krajiny OECD v tom čase dostali aj Aide-Memoire vypracovaný poradcami I. Mikloša, ktorý detailne argumentoval pripravenosť SR na vstup do OECD.

zrealizovala cesta tzv. Task Force do Washingtonu, ktorá absolvovala rokovania s predstaviteľmi MZV USA a MF USA a informovala ich o pokroku, ktorý Slovensko dosiahlo v prístupovom procese do OECD. Vyvrcholením bilaterálnej komunikácie s USA bol v tom čase II. Americko-slovenský okrúhly expertný ekonomický stôl (17.5.2000). Na ňom slovenská delegácia prezentovala dosiahnuté výsledky, ako aj odhodlanie pokračovať v započatých hospodárskych reformách.

V tom čase už silnú podporu Slovensku prejavovala Európska únia a krajiny V4. Záujem SR o vstup do OECD prejavovali aj najvýznamnejšie mienkotvorné médiá, napr. *Financial Times* uviedol 17.5.2000: „*Skorý vstup do OECD posilní reformy a podporí stabilitu....Riziká skorého vstupu do OECD sú podstatne menšie ako tie, ktoré sú spojené s neprijatím Slovenska*“.

Výsledkom širokej diplomatickej ofenzívy, intenzívneho partnerského dialógu a aktualizovanej správy OECD o vývoji slovenskej ekonomiky (Interim Assessment), zverejnenej 18.5.2000, bolo vyjadrenie podpory americkej strany vstupu Slovenska do OECD v júnovom termíne. Toto rozhodnutie zverejnila americká strana priamo v Bratislave, na tlačovej konferencii, ktorú 26.5.2000 zvolal chargé d'affaires amerického veľvyslanectva Douglas Hengel. Neskôr ešte vstup SR skomplikovali otázky audovizuálnej politiky⁵¹. Následne po tom, ako bolo sformulované prehlásenie SR, vyhovujúce Francúzsku i USA, Rada OECD 28.7.2000 rozhodla o pozvaní Slovenska za 30. člena Organizácie.

II. Získavanie podpory USA v prístupovom procese SR do Európskej únie

Prístupový proces SR do EÚ sa stal po, pre Slovensko úspešnom summite EÚ v Helsinkách (december 1999) predmetom rozhovorov i s predstaviteľmi U.S. administratívy. Konkrétne Stuart Eizenstat v rozhovoroch s Pavlom Hamžíkom a Ivanom Miklošom tľmočil obavy americkej strany z rozširovania EÚ čím je znevýhodnenie amerických podnikov na trhoch kandidátskych krajín počas prístupového procesu v zmysle uplatňovania vyššej tarifnej politiky v porovnaní s európskymi produktami.

⁵¹ Francúzsko žiadalo jasnú deklaráciu, že si SR splní svoje záväzky vo vzťahu k EÚ. Podľa jej pravidiel na podporu európskej audovizuálnej tvorby musí byť totiž viac ako 50% času vo vysielaní televíznych staníc v krajinách EÚ venovaných európskej a domácej tvorbe. SR musela v tejto situácii prispieť k nájdeniu takej formy a obsahu prehlásenia, ktoré budú prijateľné pre USA aj pre Francúzsko (predmet stáleho sporu týchto dvoch krajín).

Pobyt vo Washingtone naši najvyšší predstavitelia pravidelne využívali aj ako možnosť viesť rokovania s veľvyslancami Európskej trojky a EK v USA. Napríklad pobyt Ivana Mikloša na výročnom zasadnutí MMF a Svetovej banky vo Washingtone (september 1999) sa podarilo vhodne využiť na aktívnu diplomaciu SR v smere dosiahnutia priaznivého výsledku summitu EÚ v Helsinkách. Počas rokovania so Stuartom Eizenstatom a so zástupcami EÚ trojky požiadal o podporu týchto krajín v procese prípravy pravidelných posudkov EK (vyskytovali sa obavy, či je zachytenie trendov hospodárskeho vývoja v SR od ustanovenia súčasnej vlády v pripravovanom posudku EK adekvátne a objektívne). Konkrétne, fínsky veľvyslanec, ktorý sám participoval na prístupových negotáciách Fínska, zdôraznil potrebu aktívnej komunikácie s predstaviteľmi EK zameranej už na špecifické a konkrétne aspekty, čo umožňuje včas zachytiť nezrovnalosti, výchytky, napríklad od stanovísk a analýz inštitúcií ako sú Svetová banka, MMF a OECD, ktoré sú v konečnom dôsledku v intenzívnejšom styku s prostredím SR. Vtedajší veľvyslanec Európskej komisie Hugo Paemen reagoval na argumenty prezentované Ivanom Miklošom vzhľadom na (ne)schopnosť prilákať zahraničné investície hlavne krajinami zaradených do druhej, tzv. helsinskej skupiny, že zrejme Komisia nedocenila negatívne dopady začatia procesov integrácie rozdelením krajín do dvoch skupín.

V marci roku 2000 navštívili Washington podpredseda vlády SR pre európsku integráciu Pavol Hamžík a hlavný negotátor SR s EÚ Ján Figel'. Ich cieľom bola prezentácia politiky, progresu a plánov SR smerom k EÚ a diskusia o hospodárskych aspektoch transatlantickej spolupráce (akcent na stanoviská U.S. administratívy na šírku a rýchlosť rozširovania EÚ, na hospodárske záujmy USA v asociovaných krajinách). Návštevu podpredsedu doporučilo veľvyslanectvo SR na základe záujmu U.S. administratívy jednotlivým asociovaným krajinám asistovať v ich politickom lobingu aj v ich európskych integračných snahách. Táto návšteva, ktorá mala v svojom programe zahrnúť aj neformálnu debatu s titulármi trojky EÚ, umožnila lepšie pochopiť politiku USA k samotnej EÚ. Bola pozitívne vnímaná ostatnými kandidátskymi krajinami nášho regiónu.

Povzbudivé je, že Svetová banka sa začala angažovať i v asistencii integračného úsilia SR do EÚ, čo sa prenáša i do rozhovorov pravidelných stretnutí s predstaviteľmi MZV USA a MF USA. Integračný proces SR do EÚ a s tým spojené otvorené otázky v bilaterálnych vzťahoch s USA sa stali agendou už pravidelných americko-slovenských expertných okrúhlych ekonomických stolov.

Reálnym advokátom európskeho diania a transatlantického partnerstva vo Washingtone sa stal v posledných rokoch *Európsky inštitút* (EI). Svojimi programami sa snaží diskutovať o vývoji transatlantických vzťahov, ich výzvach prizývaním diplomatickej, podnikateľskej, kongresovej a bankovej komunity z oboch strán

Atlantiku.⁵² Vo februári 1999 na jeho pôde vystúpil aj Ivan Mikloš, podpredseda vlády SR pre ekonomiku. Prezentoval asociačné ambície SR a plány reformy hospodárskej politiky novej vlády. Na podujatiach venovaných transatlantickým otázkam počas jarného zasadnutia MMF a Svetovej banky (apríl 1999) sa v rámci akcie EI: “Výzvy EÚ” zúčastnila pracovného obeda popri Ivanovi Miklošovi aj ministerka financií SR. Na raňajkách EI s témou “Región SVE: medzi globalizáciou a európskou integráciou“, na ktorých vystúpil Dr. W.Ruttenstorfer, štátny tajomník ministerstva financií Rakúskej republiky zastupovala Slovensko ministerka financií SR. V marci t.r. usporiadal Inštitút za prítomnosti titulárov krajín Európskej únie a zástupcov podnikateľskej komunity pracovný obed pri príležitosti oficiálnej návštevy podpredsedu vlády SR pre európsku integráciu Pavola Hamžika v USA.

III. Spolupráca so Svetovou bankou a Medzinárodným menovým fondom.

Washington je sídlom dvoch významných a mimoriadne dôležitých medzinárodných ekonomických inštitúcií - Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky. Vzťahy s týmito dvoma inštitúciami sa v reálnom živote prakticky zlievajú do balíka bilaterálnych vzťahov SR a USA (je to nakoniec dané i nie nepodstatným vplyvom U.S. administratívy v týchto inštitúciách). Z tohto dôvodu časť tejto kapitoly venujem dialógu SR s týmito renomovanými medzinárodnými organizáciami.

V súvislosti s realizáciou reformných krokov sa zaujímali vždy o spoluprácu SR so Svetovou bankou a MMF aj zástupcovia MF USA. Vedené rozhovory členov vlády SR

⁵² Inštitút má snahu reflektovať zmeny a vplyv technológií a globalizácie a nemenej podstatne i dialóg so SVE. Programová štruktúra EI je veľmi rôznorodá. Celkovo ju však možné rozdeliť do dvoch základných kategórií - medzinárodné semináre a sympóziá k aktuálnym otázkam transatlantických vzťahov a vystúpenia významných amerických a európskych predstaviteľov na pôde EI. EI tiež pravidelne publikuje analytické materiály, týkajúce sa vyššie uvedenej problematiky. Tento rok začal vydávať kvartálne The European Affairs - prakticky zborník vystúpení a panelových diskusií na pôde EI. Členmi EI sú významné európske a americké korporácie (EI si zachováva vyvážené zastúpenie oboch strán), prispievajúce štáty a vládne i mimovládne organizácie. Na okrúhlych stoloch je vždy zastúpená vo veľkom počte diplomatická komunita a kongresové kruhy Washingtonu. EI je garantom kvalitného auditória predstaviteľov podnikateľských a politických kruhov USA. V čase môjho pobytu vo Washingtone EI hostil osobnosti ako sú bývalý výkonný riaditeľ MMF Michael Camdessus, nám. ministerky zahraničných vecí USA Stuart Eizenstat, Sir Leon Brittan z Európskej komisie, B. Gilman zo zahraničného výboru Snemovne reprezentantov Kongresu USA, Václav Klaus, Vladimír Dlouhý, ministrov zahraničných vecí ČR, MR a PR, Bulharska a iných.

s predstaviteľmi MMF a Svetovej banke potvrdzovali záujem vlády SR o dialóg s týmito organizáciami. Hneď začiatkom roka 1999 Ivan Mikloš prezentoval vo Svetovej banke záujem vlády SR na realizovaní pôžičky EFSAL (reštrukturalizácia bankového a podnikového sektora) a i technickej pomoci v oblasti reštrukturalizácie bankového a podnikového sektoru, v boji proti korupcii, v pomoci vytvoriť na Slovensku transparentné podnikateľské prostredie, na decentralizácii štátnej správy atď.

V priebehu roka sa každoročne konajú dve pravidelné zasadnutia MMF a Svetovej banky (apríl, október), na ktorých sa zúčastňujú okrem podpredsedu vlády SR pre ekonomiku aj najvyšší predstavitelia MF SR a Národnej banky Slovenska⁵³. V povolebnom období sa spolupráca s MMF a Svetovou bankou podstatne zintenzívnila, resp. musela prakticky úplne oživiť. Konkretizovalo sa to v niekoľkých misiách na Slovensku, ktoré mali za cieľ špecifikovať potreby jednotlivých rezortov SR. Svetová banka mala plány participovať na tvorbe politík jednotlivých odborných rezortov, na reštrukturalizácii bankového a podnikového sektora a na asistencii (v spolupráci s PHARE) v prístupovom procese SR do EÚ.

Predmetom rokovaní s expertami Svetovej banky - pravidelne prakticky ide o tím vedený *R. Graweom* riaditeľom regionálneho úradu Svetovej banky v Budapešti; viceprezidentom Svetovej banky pre región SVE *J. Linnom* a expertným tímom Medzinárodnej finančnej inštitúcie vedenej *H. Rosenom* riaditeľom pre región Južnej a strednej Európy (IFC; časti Svetovej banky zameranej na privátny sektor), bola predovšetkým príprava finančnej a technickej pomoci Svetovej banky pre SR. Konkrétne dominovali otázky spojené:

- s poskytnutím pripravovanej pôžičky EFSAL⁵⁴ (Enterprise and Financial Sector Adjustment Loan), ktorou by mala SR získať na budúci rok finančné prostriedky vo výške cca 400 mil USD. Vždy boli diskutované otázky spojené s prípadným programom MMF.
- s pokračovaním technickej pomoci (decentralizácia štátnej správy, boj proti korupcii, reštrukturalizácia bankového a podnikového sektora, legislatíva o bankrotoch, sociálna oblasť, reforma verejných financií ai.).

⁵³ V minulosti sa len v minimálnej miere využívali tieto zasadnutia aj na rokovania s predstaviteľmi U.S. administratívy. Výnimkou bolo rokovanie podpredsedu vlády SR Sergeja Kozlíka v apríli roku 1998 s predstaviteľmi MZV USA a Rady pre národnú bezpečnosť, ktoré bolo zamerané na hospodársky rozvoj v SR a získanie podpory v našich integračných snahách do EÚ a OECD. Pravidelne informovala o našom prístupovom procese do OECD americké MZV a MF štátna tajomníčka MF SR Tatiana Šilhánková.

⁵⁴ EFSAL predstavuje relatívne lacné a dlhodobé úverové prostriedky určené na ozdravenie podnikového a finančného sektora, pričom ich poskytnutie je podmienené určitými krokmi zo strany krajiny, ktorej sa úver poskytne.

- s podporou SR v prístupovom procese do EÚ - Svetová banka prejavila záujem, napr. popri prezentácii štúdií *Country Economic Memorandum* (CEM) pre ČR a MR v Bruseli pred helsinským summitom, prezentovať i vývoj v hospodárstve SR. (Svetová banka už bola aktívne nápomocná v komunikácii s EK pri vypracovávaní pravidelného posudku EK na jeseň v roku 1999)⁵⁵.
- s vypracovaním tzv. *Country Assistance Strategy* (CAS), rámcovej stratégie spolupráce SR a Svetovej banky na roky 2000 - 2002, zahrňujúcej i spoluprácu a koordináciu s inými donormi, stmelujúcej úsilie vlády SR integrovať sa do EÚ.

Experti MMF v pravidelných intervaloch monitorujú hospodárske výsledky Slovenska, vrátane misí na Slovensku.

IV. Hospodárska prezentácia SR v USA

V minimálnej miere sa realizuje prezentácia SR na rôznych veľtrhoch, obchodných misiách, konferenciách, jednak zo strany našich najvyšších predstaviteľov⁵⁶, expertov, veľvyslanca⁵⁷, obchodného radcu a veľvyslanectva SR, čo je do veľkej miery dané obmedzením finančných prostriedkov (pre porovnanie Rumunsko, ČR, MR a PR pravidelne pokrývajú účasť na prevažne väčšej časti konferencií zameraných na región SVE). Záujem podnikateľskej komunity, finančnej a akademickej komunity potvrdil, že podujatia na úrovni štátov Únie majú väčšiu schopnosť pritiahnúť pozornosť (nakoľko nie je taká frekventovanosť podujatí a možností ako vo Washingtone a New Yorku. Tie sú pohltené vládnymi delegáciami, ktorých sa zvyčajne zúčastňujú aj podnikatelia).

Problémom a nie pozitívnym signálom voči americkej administratíve je poddimenzovanosť obchodnej diplomacie (jeden zástupca MH SR na celé teritórium

⁵⁵ Aj zo strany viacerých iných asociovaných krajín odznela na zasadnutí MMF a Svetovej banky kritika a spochybnenie expertízy pracovníkov EK pri vypracovávaní posudkov s návrhmi na ich užšiu spoluprácu s MMF, Svetovou bankou a OECD).

⁵⁶ Cesty našich najvyšších predstaviteľov mimo Washington a New York sú svetlou výnimkou. Takou bolo napr. prednáškové turné Ivana Mikloša po viacerých univerzitách USA (Chicago University, William Davidson Institute v Ann Arbor, Alma College v Michigane, kde mu bol udelený čestný doktorát) v apríli 2000. Bol prvým predstaviteľom vlády SR, ktorý sa stretol so zástupkyňou starostu Chicaga a stretol sa aj s niektorými zástupcami podnikateľských a finančných kruhov.

⁵⁷ K prezentácii SR na úrovni jednotlivých štátov Únie prispeli veľkou mierou služobné cesty veľvyslanca Martina Bútoru v roku 2000 (Pennsylvania, Iowa, Florida, Ohio, Michigan), ktoré v sebe vždy obsahovali aj zložku prezentácie ekonomického a investičného potenciálu SR.

USA). Určitým posunom bolo zriadenie kancelárie Fondu na podporu zahraničného obchodu v New Yorku.

Všetci slovenskí predstavitelia prichádzajúci do USA žiadajú podporu vstupu amerických investícií na Slovensko. Pretrvávajúci problém spájajú aj do súvislosti s vylúčením SR z „prvej skupiny“ asociovaných krajín do EÚ, nezískaním členstva v OECD a NATO. Napríklad súčasťou agendy všetkých návštev premiéra Dzurindu boli aj stretnutia s podnikateľskou komunitou. Počas summitu NATO v apríli 1999 využil návštevu USA na účasť na investičnej konferencii organizovanej Inštitútom Východ-Západ: „Investičné príležitosti v Európe a Ázii“. Konferencii predchádzala slávnostná večera, na ktorej bol odmenený cenou roku Východ-Západ 1999: „Prvý štátnik dekády“ bývalý kancelár Nemecka, Helmut Kohl. Konferenciu moderoval *George Soros* a vystúpili na nej najvyšší predstavitelia Rumunska, Bulharska, Estónska, Lotyšska⁵⁸. V New Yorku sa stretol premiér i so strategickými investormi v ústredí Citicorp/Citigroup/Citibank⁵⁹. Vo Washingtone popri summite NATO mal premiér s podpredsedom vlády SR pre ekonomiku pracovný obed s predstaviteľmi spoločnosti Motorola, resp. Slovakia Electronic Industries. Aj počas svojej novembrovej návštevy Washingtonu (1999) absolvoval premiér okrúhly stôl s podnikateľskými kruhmi a separátne rokovanie s prezidentom U.S. Steel, *Paulom Wilhelmom*.

V. Prehľad stykových aktivít najvyšších slovenských predstaviteľov

Prehľad stykových aktivít uvádzam prakticky len od začiatku roku 1999, pretože k výraznej intenzifikácii vzťahov došlo až po novembri roku 1998. Pre názornosť uvádzam len návštevy našich najvyšších vládných predstaviteľov.

a) *Predseda vlády SR*

23.4. 1999: Konferencia organizovaná The EastWest Institute: „*Post-Crisis Emerging Opportunities in Europe and Asia*“, vystúpenie premiéra v paneli moderovanom *G. Sorosom*; v rámci konferencie bilaterálne stretnutie s *H. Kohlom* a *G. Bushom*;

⁵⁸ Na konferencii boli zastúpení CIBC Oppenheimer, Citibank, CN Investment Division, DuPont Pension Fund, EBRD, Financial Times, GE Capital, IFC, J.P. Morgan, Merill Lynch, Rockefeller Foundation, The Economist ai. cca 300 účastníkov.

⁵⁹ Obod bol otvorený s W.R.Rhodesom, viceprezidentom Citigroup/Citicorp. Boli na ňom zastúpené firmy ako Emerson Electric, Motorola, SBC, Uniroyal Chemicals, Honeywell, Compaq, Lockheed Martin, Pfizer, AIG, Slovak-American Enterprise Fund, Salomon Smith Barney.

a predstaviteľmi U.S. Steel; vystúpenie na obede hosťenom Citigroup/Citicorp/Citibank. New York.

24.4.1999: Obed s predstaviteľmi fy Motorola. Washington (investícia v SR).

8.11.1999: Rokovanie s prezidentom U.S. Steel, *P. Wilhelmom* (investícia U.S. Steel do VSŽ Košice), Washington.

8.11.1999: Okrúhly stôl so zástupcami investičných a podnikateľských kruhov, Washington.

b) Podpredseda vlády SR pre ekonomiku

23. - 27.2.1999: Účasť na konferencii: „*International Conference on Fighting Corruption and Safeguarding Integrity Among Justice and Security Officials*“; bilaterálne rokovanie so *S. Eizenstatom*, nám. ministerky ZV pre ekonomické, obchodné a poľnohosp. záležitosti (bilaterálne otázky hosp. vzťahov, podpora USA v prístupovom procese SR do OECD, podpora SR pri vstupe zahr. investícií do SR); s *D. Aaronom*, nám. ministra obchodu USA pre medzinárodný obchod (transatlantické vzťahy, podpora USA v prístupovom procese SR do OECD); s *F. Loyom*, nám. ministerky ZV pre globálne záležitosti; s predstaviteľmi MMF a Svetovej banky (makroekonomický vývoj v SR, vzájomná spolupráca); vystúpenie na pôde Európskeho inštitútu a pre zástupcov podnikateľských kruhov.

23. - 28.4.1999: Sprevdzanie premiéra na rokovaníach ekonomického charakteru (New York, Washington); jarné zasadnutie MMF a Svetovej banky (bilaterálne rokovania s najvyššími predstaviteľmi MMF - *M. Camdessusom* a *SB J. Wolfensohnom*); rokovanie s *A. Larsonom*, nám. ministerky ZV pre ekonom. a obchodné záležitosti (prístupový proces SR do OECD a podpora USA v tomto procese); s prezidentom Overseas Private Investment Corporation (OPIC) *G. Munosom*; s *D. Aaronom*, nám. ministra obchodu USA pre medzinárodný obchod (prístupový proces SR do OECD); s kongressmanom *J. Micom* (obchodná misia USA na Slovensko).

22. - 25.6.1999: Zasadnutie prvého expertného ekonomického okrúhleho stola USA - SR, vedeného za americkú stranu *S. Eizenstatom*, nám. ministerky ZV pre ekonom., obchodné a poľnohosp. záležitosti (bilaterálna hospodárska spolupráca, podpora vstupu zahr. investícií do SR; prístupový proces SR do EÚ a OECD; makro- a mikroekonomická stabilizácia SR); pracovná večera s *R. Mallettom*, nám. ministra obchodu USA; pracovný obed s kongressmanom *J. Micom* (príprava obchodnej misie na Slovensko); vystúpenie na pôde Medzinárodného republikánskeho inštitútu (spolu s J. Figeľom).

25. - 30.9.1999: Vedúci delegácie SR na výročnom zasadnutí MMF a Svetovej banky; bilaterálne rokovanie so *S. Eizenstatom*, nám. ministra financií USA (podpora USA v prístupovom procese do EÚ); rokovanie s Vv EK v USA, *H. Paemenom* a Vv Fínska v USA, *J. Laajavom* (podpora prístupovému procesu SR do EÚ).

26. - 31.1.2000: Svetové ekonomické fórum v Davose, rokovanie s *Alanom Larsonom*,

nám. ministerky zahraničných vecí USA pre ekonomické, obchodné a poľnohospodárske záležitosti (prístupový proces SR do OECD).

5. - 7.4.2000: Prednáškové turné v štáte Michigan - Alma College (udelenie čestného doktorátu práv), prednáška na William Davidson Institute v Ann Arbor a Chicago University. Stretnutie so zástupkyňou starostu mesta Chicago.

15. - 17.4.2000: Jarné zasadnutie MMF a Svetovej banky

17.5.2000: Zasadnutie II. Americko-slovenského ekonomického expertného okrúhleho stola, separátne rokovanie s *Alanom Larsonom*, nám. ministerky zahraničných vecí USA (prístupový proces SR do OECD).

c) Podpredseda vlády SR pre európsku integráciu

8. - 10.3.2000: Bilaterálne rokovanie so zástupcom ministra financií USA *S. Eizenstatom* (prístupový proces SR do OECD a EÚ), rokovanie viceprezidentom Svetovej banky *J. Linnom* (spolupráca SR a Svetovej banky v prístupovom procese SR do EÚ), pracovný obed s titulármi EÚ trojky (politika vlády USA smerom k EÚ, ambície SR o vstup do EÚ), vystúpenie na pôde Európskeho inštitútu a Centra pre strategické medzinárodné štúdie (CSIS), pracovná večera s vplyvnými zástupcami washingtonského establishmentu vrátane Dr. Z. Brzezinskeho.

d) Členovia vlády SR

Ministerka financií SR:

26. - 28.4.1999: Účasť na jarnom zasadnutí MMF a Svetovej banky; rokovanie s najvyššími predstaviteľmi MMF a Svetovej banky a s *A. Larsonom*, spolu s podpredsedom vlády SR pre ekonomiku. Vystúpenie na pôde Európskeho inštitútu a fóre *Slovakia Forum*; rokovanie s *L. Napperom*, koordinátorom zahr. pomoci USA pre región SVE (zahraničná pomoc USA pre SR); stretnutie s *J. Stiglitzom*, hlavným ekonómom Svetovej banky.

15. - 17.4.2000: Jarné zasadnutie MMF a Svetovej banky

Minister dopravy, pôšt a telekomunikácií SR: 22. - 29.5.1999: Účasť na konferencii: „*The PEW Retrospective on Policy Reform: A Decade of Transition*“; bilaterálne rokovanie s nám. ministra dopravy USA, *M. Downeym* (vzájomná spolupráca USA a SR v oblasti dopravy); s predstaviteľmi Svetovej banky (infraštruktúrne programy) a so zástupcami Int. Finance Corporation (privatizácia telekomunikácií v SR).

5. Východiská pre zahraničnú ekonomickú politiku SR

Proces rozširovania NATO a EÚ smerujú k vytvoreniu stabilnej a slobodnej integrovanej Európy, úzko so sebou súvisia. USA vítajú v zásade pokračujúce posilňovanie Európy ako globálneho aktéra. Možnosť uplatnenia konceptu tzv. „*Big Bangu*” (deväť kandidátskych krajín) v rozširovaní NATO v budúcej zahraničnej politike USA bude závisieť od toho, akým tempom bude pokračovať európska integrácia t.j. spôsob prehlbovania integrácie súčasných členských krajín EÚ ako aj začleňovanie nových kandidátskych krajín SVE. Ak je proces vstupu väčšiny terajších kandidátov do Európskej únie rozvrhnutý približne na jedno desaťročie, s pravdepodobnosťou možno očakávať, že USA sa budú zasaďovať o to, aby organizujúcim priestorom, generátorom a garantom bezpečnosti v integrovanej Európe zostalo NATO.

Vývoj americko-slovenských hospodárskych vzťahov je určený dynamikou vývoja transatlantických vzťahov, konkrétne napĺňaním tzv. Novej transatlantickej agendy. Proces rozširovania EÚ a NATO je pre USA zaujímavým z hľadiska otvárania nových trhov. Dôkazom záujmu USA bol flexibilný prístup americkej administratívy po luxemburskom summite k otázke začatia dialógu s asociovanými krajinami. USA deklarujú záujem o čo najširšie rozširovanie EÚ v čo najpočetnejšej forme, najmä z dôvodov nedopustiť diskrimináciu amerických hospodárskych záujmov v asociovaných krajinách spôsobenú existenciou preferenčných asociačných dohôd asociovaných krajín s EÚ.

Tento širší aspekt transatlantického dialógu, do ktorého krajiny SVE vrátane Slovenska dnes už nepopierateľne patria, by sa mal stať východiskom pre ich zahraničnú hospodársku politiku minimálne z dvoch dôvodov:

1. USA vnímajú prístupový proces asociovaných krajín do EÚ aj ako možnosť ovplyvňovať, modifikovať politiku EÚ v určitých oblastiach, konkrétne napríklad v potrebe reformy spoločnej poľnohospodárskej politiky, z toho dôvodu majú na ňom eminentný záujem.
2. Fungovanie už dnes prakticky existujúceho konzultačného rámca EÚ - USA - asociované krajiny by sa malo stať vhodnou platformou pre asociované krajiny na dôraznejšie presadzovanie svojich záujmov⁶⁰, využitím postavenia ako bloku

⁶⁰ Slovensko by sa malo, ako sa vyjadril nemecký minister zahraničných vecí Joschka Fischer počas návštevy Slovenska, zapojiť do diskusie o podobe a stvárňovaní Únie, vložiť do toho slovenské záujmy, skúsenosti a tradície. Podobne aj ostatné na členstvo aspirujúce krajiny. Marián Leško: "Nudná" výzva Joschku Fischera, *SME*, 31.8.2000

v tomto "trojuholníku". Revitalizácia skupiny V4 eventuálne toto fórum môže posunúť do užšej skupiny USA - EÚ - V4.

Praktickým príkladom napr. sú vytvorené Americko-poľská akčná komisia, pretransformovaná už na formát U.S. - EÚ - poľská akčná komisia, dnes už fungujúca *Americko-slovenská akčná komisia*⁶¹ s podobnými ambíciami prepojenia na EÚ v budúcnosti. Ide o dialóg privátneho a vládneho sektora, s ambíciami napomôcť SR v jej integračných snahách smerom do NATO a EÚ. Zainteresovanosť vlády a podnikov na oboch stranách je solídnym motorom efektívnej spolupráce.

V hospodárskej oblasti by vlády a podnikateľská komunita asociovaných krajín mali už sústrediť úsilie na začlenenie sa do prebiehajúceho efektívneho Transatlantického obchodného dialógu v rámci NTA.⁶² TABD je tiež vhodnou východiskovou základňou do budúcnosti, možnosťou zapojenia sa kandidátskych krajín vstupom do EÚ aj do NTA. V tomto prípade by mohol byť účinný spoločnými ambíciami tlak krajín zoskupených v CEFTA alebo opäť vo V4.

V oboch procesoch by mala Slovenská republika možnosť participovať predovšetkým na otázkach, diskusiách vyúsťujúcich do tvorby a harmonizácie regulačného rámca, legislatívy a mechanizmu spolupráce EÚ a USA.

Prijatie do OECD vytvára priestor pre participáciu Slovenska už na činnosti vyspelej ekonomickej organizácie, zaoberajúcej sa globálnymi otázkami. Tiež by to mala byť pre slovenskú zahraničnú hospodársku politiku platforma poskytujúca široký priestor pre etablovanie sa expertnej komunity SR, v ktorej USA a krajiny EÚ nepochybne majú svoje dôležité postavenie.

Prioritné ciele zahraničnej ekonomickej politiky SR v USA, ktoré by mali zo spomenutých východísk vychádzať, by som špecifikovala v nasledovných bodoch:

- 1. Získavanie podpory USA rozširovaniu EÚ** prostredníctvom bilaterálnych vzťahov USA s členskými krajinami EÚ a presadzovanie záujmu o intenzifikáciu a začlenenie do transatlantických ekonomických vzťahov. Využiť i prostredie Washingtonu na diplomatickú ofenzívu pri presadzovaní cieľa získať členstvo v EÚ. Vhodnou príležitosťou bude konferencia V4, ktorá by sa mala konať pod záštitou

⁶¹ Činnosť komisie bola "spustená" prvým plenárnym zasadnutím (november 2000, SR), ktoré za americkú stranu viedol Dr. Brzezinski a za slovenskú Eugen Jurzyca.

⁶² Prvé príznaky snahy USA začleniť Českú republiku, Maďarsko a Poľsko boli zaznamenané už v čase ich prijatia do NATO.

Centra pre strategické medzinárodné štúdiá (CSIS) vo Washingtone na jar roku 2001 s bezpečnostnou a ekonomickou agendou.

2. **Nevyhnutnosť a dôležitosť rozvíjania dialógu s reprezentáciou USA na všetkých úrovniach, v súčasnosti s dôrazom na expertnú komunitu** v spolupráci s Národnou bankou Slovenska, MH SR, MF SR, MŽP SR a MDPaT SR.; vysvetľovanie jednotlivých krokov slov. administratívy, čoho cieľom by malo byť dosiahnutie čitateľnosti vývoja v SR a potvrdzovanie udržania nastúpeného proreformného kurzu (tzv. track record) hospodárskej politiky. Jednoznačne pokračovať v začatej tradícii každoročných Americko-slovenských bilaterálnych expertných ekonomických okrúhlych stolov.
3. **Propagácia investičného a ekonomického potenciálu SR, zaručenie čitateľnosti a predvídateľnosti podnikateľského prostredia.** Využiť všetky návštevy v USA a v SR na zakomponovanie ekonomického aspektu do ich programu. Možnosť je veľa - organizácia obchodných misií, spoločná prezentácia regionálnej spolupráce (CEFTA, V4, Colná únia SR a ČR), prezentácia úspešných príkladov spoločných podnikov fungujúcich na slovenskom trhu ai. Jednou z konkrétnych môže napr. byť realizácia „round show“ INWEST Forum v ekonomických centrách USA.
4. **Spolupráca so Svetovou bankou a Medzinárodným menovým fondom** v dvoch rovinách:
 - *Expertnej* realizáciou projektov a programov, ktoré tieto inštitúcie ponúkajú
 - *Diplomatickej*⁶³ využívajúcej reputáciu týchto inštitúcií v medzinárodných ekonomickej komunite a zároveň ich prepojenia na štruktúry EÚ, iné medzinárodné organizácie ako WTO, OECD a neposlednom rade i vlády jednotlivých krajín sveta pri presadzovaní slovenských integračných ambícií.
5. **Personálne posilnenie hospodárskej diplomacie v USA.** Tá je pokrývaná na území USA zástupcom MH SR (V-OBEO, New York), Kanceláriou Fondu na podporu zahraničného obchodu (New York) a jedným diplomatickým postom na ZÚ SR Washington. V budúcnosti by sa žiadalo zväziť zastúpenie SR na západnom pobreží (ako súčasť generálneho konzulátu) a v Chicagu (vzhľadom na charakter priemyslu zodpovedajúci štruktúre ekonomiky SR, zastúpenie krajinskej komunity) vo forme zriadenia kancelárie prípadne za participácie súkromného sektora, alebo inej profesnej organizácie fungujúcej na Slovensku.

⁶³ Potvrdilo sa to, resp. pomoc týchto inštitúcií sa nám osvedčila pri našom vstupe do OECD ako aj v komunikácii s U.S. administratívou a Európskou komisiou.

Záver

Počas nedávnej návštevy Slovenska v novembri 2000, Zbigniew Brzezinski povedal: "USA sú dnes jedinou svetovou veľmocou. Najbližších dvadsať rokov nebudú mať konkurenta. USA potrebujú partnera. Európa sa s ním môže stať. Európa však musí byť Euróпой". Transatlantická previazanosť a spoločná zodpovednosť za globálne vodcovstvo dnes natoľko vzrástli, že EÚ s USA musia prísť nielen s novou stratégiou a inštitucionálnou kapacitou na zvládnutie bilaterálnych vzťahov, ale aj s návrhom riešenia otázok globálnej ekonomiky. Nedávny vývoj vzájomných vzťahov bol príliš sústredený na riešenie technických, byrokratických otvorených otázok (často spolitizovaných a príliš medializovaných): dovoz banánov do EÚ, testovacie procedúry pre farmaceutické výrobky, atď. Mnoho výziev na druhej strane zostáva nedoriešených.

Scenáre ďalšieho vývoja transatlantických vzťahov sú rôzne: pesimistické i optimistické. Jeden z tých pesimistickejších prezentuje Zbigniew Brzezinski - podľa neho sa každý pohyb Európy smerom k väčšej integrácii stáva varovným signálom pre USA. Brzezinski preto volá po širšej ale slabšej Európe v zmysle expandovania amerického vplyvu bez simultánneho vytvorenia tak silne politicky integrovanej Európy, ktorá by sa eventuálne mohla stať výzvou pre USA z hľadiska geopolitického významu a dôležitosti, zvlášť na Strednom východe⁶⁴. K nemu sa pridáva názor C. Freda Bergstena⁶⁵: "Akýkoľvek pokles amerického hospodárstva môže vyvolať silný protekcionistický tlak z priemyselných odvetví, kľúčových pre Európu (ako sa už deje v oceľarskom priemysle). Navyše veľký americký obchodný deficit a transfer kapitálu do EMU môže spôsobiť rapidný rast eura voči USD. Na druhej strane, silné euro ovplyvní konkurencieschopnosť európskych podnikov a tým vyvolá ešte väčší problém s nezamestnanosťou, zatiaľčo oslabený USD zdvihne ceny a úrokovú sadzbu v USA. To všetko môže prispieť k vytvoreniu napätia nad Atlantikom".

Z optimistického pohľadu, USA vnímajú prebiehajúci vývoj v Európe - rozširovanie NATO a EÚ - ako evolúciu smerujúcu k zabezpečeniu stability na tomto kontinente. K vytvoreniu podmienok flexibility tranzitu pracovnej sily,

⁶⁴ William Wallace and Jan Zielonka: "Misunderstanding Europe", *Foreign Affairs*, November/December 1998

⁶⁵ C.Fred Bergsten: "America and Europe: Clash of the Titans?", *Foreign Affairs*, Marec/ Apríl 1999

upevneniu demokracie a vytvoreniu silného konkurenčného obchodného partnera, motivujúceho americký priemysel a finančný kapitál ešte k vyššej a efektívnejšej dynamike hospodárstva. Zároveň sa všeobecne očakáva ďalšie upevnenie prepojenia USA - Európa ako partnerov s podobnými víziami a stanoviskami k svetovému daniu.

Štúdie k medzinárodným otázkam

Štúdie k medzinárodným otázkam vydáva v rámci svojej edičnej činnosti Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku s nepravidelnou periodicitou. Štúdie vychádzajú v štyroch edičných radoch:

- A — Zahraničná politika Slovenskej republiky
- B — Významné otázky medzinárodných vzťahov
- C — Preklady prác zahraničných autorov
- D — Dokumenty

V rámci edičnej série Štúdie k medzinárodným otázkam boli publikované tieto práce:

- A 01** Alexander Duleba (1996), Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky. Aktuálna agenda slovensko-ruských bilaterálnych vzťahov
- A 01** Alexander Duleba (1996), The Blind Pragmatism of Slovak Eastern Policy. The actual agenda of Slovak-Russian bilateral relations
- A 02** Pavol Lukáč (1996), Súčasná podoba slovensko-nemeckých bilaterálnych vzťahov. Náčrt vývinu a stavu problematiky
- A 03** Ivo Samson (1997), Integrácia Slovenska do bezpečnostného systému Západu. Bezpečnostné špecifiká a špecifické riziká neistôt
- A 04** Iveta Radičová, Oľga Gyarfášová, Miroslav Wlachovský (1997), Obsahová analýza vybranej zahraničnej tlače o dianí na Slovensku v roku 1995
- A 05** Karel Hirman (1998), Faktor ropy a plynu v ruskej domácej a zahraničnej politike
- B 01** (Reflexie slovenských diplomatov): Peter Holásek (2000), Mierový proces na Strednom východe a európska bezpečnosť. Východiská pre zahraničnú politiku Slovenskej republiky
- B 02** Vladimír Bilčík (2000), Eastern Enlargement of the European Union: Perspectives and Role of the East and West German Länder
- B 03** (Reflexie slovenských diplomatov): Ingrid Brocková (2000), Transatlantická ekonomická integrácia. Partnerstvo alebo rivalita USA a Európy?
- B 04** Jana Grittersová (2000), The Redefinition of the Transatlantic Partnership
- B 05** Sheikha Shamma Bint Mohammed Bin Khalid Al Nahyan (2000), Political & Social Security in Arabian Gulf Region and United Arab Emirates (After Second Gulf War). External and Internal Challenges

Ing. Ingrid Brocková, CSc., MIPP (1963)

Zástupkyňa riaditeľa odboru analýz a plánovania
Ministerstva zahraničných vecí SR. Vyštudovala ekonomiku
a manažment na Chemickotechnologickej fakulte
Slovenskej technickej univerzity, kde pokračovala doktorandským
štúdiom. V roku 1994 ukončila štúdium na Inštitúte medzinárodných
vzťahov UK v Bratislave. Na MZV SR pracuje od roku 1993
a venuje sa oblasti ekonomickej dimenzie diplomacie.
V rokoch 1996 - 2000 pôsobila na veľvyslanectve SR vo Washingtone.
Vo Washingtone v roku 1999 ukončila štúdium medzinárodných
vzťahov na The Paul H. Nitze School of Advanced
International Studies, Johns Hopkins University.

